

SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURA RY:N JÄSENTIEDOTE

2 / 2012 Toukokuu

Metsänhoitaja Valkeala tarkastelee vuonna 1952 istutettua hybridihaapaa Hevosshaassa. Kymenlaakso, Sippola 1959. Lusto, Max. Hagmanin kokoelma, valok. Max. Hagman. www.kantapuu.fi

Ajankohtaista

Kesää odotellessa

Seuramme kuluvan vuoden toiminta on hyvässä vauhdissa. Aloitimme helmikuun alussa Helsingissä pidetyllä sydäntalven esitelmätilaisuudella. FT Teemu Keskisarjan ja professori Matti Leikolan esitelmää oli seuraamassa kolmisenkymmentä kuulijaa. Niille, jotka eivät päässeet paikalle, kerrotakoon että esitykset ovat saatavissa videotallenteena ja tässä jäsentiedotteessa on Teemu Keskisarjan esitelmää täydentävä kirjoitus.

Talvella tehtiin myös jäsenkysely, joka on osa hallituksen strategiauudistusta ja seuran toiminnan kehittämistyötä. Varapuheenjohtaja Jaana Laine esittelee kyselyn tuloksia tuonnempana tässä lehdessä. Kiitokset kaikille kyselyyn osallistuneille! Strategiatyö alkaa olla loppusuoralla ja sen on tarkoitus valmistua kesän aikana.

Vuosikokous ja jäsentilaisuus pidettiin perinteiseen tapaan maaliskuun lopulla Tieteiden talolla Helsingissä. Puheenjohtajana toimi Pentti Roiko-Jokela. Hallituksen kokoonpanoon ei tehty tällä kertaa muutoksia, erovuorossa olevat jäsenet valittiin uudeen, samoin myös puheenjohtaja sekä toiminnantarkastajat. Toimintakertomus ja tilinpäätös hyväksyttiin yksimielisesti. Seuran toiminta jatkuu kokouksen hyväksymän toimintasuunnitelman mukaan totutuilla linjoilla. Vuoden 2012 henkilöjäsenmaksu pysyy viimevuotisella tasolla 25 eurossa ja kannatusjäsenmaksu 68 eurossa. Henkilöjäsenmaksu sisältää joka toinen vuosi ilmestyvän Vuosiluston, joka lähetetään kaikille jäsenille. Tänä keväänä ilmestyvä nide on parhaillaan postitettavana.

Kokousesitelmän piti FT, metsänhoitaja Veikko Tiainen Tehdaspuun vaiheita käsittelevän väitöskirjansa ”Vähentäjää

Kuvat Risto Hyvärinen, Markku Rauhalampi ja Liisa Siipilehto.

vähentämässä” pohjalta. Seuran ja Metsänhoitajaliiton yhteinen pro gradu -palkinto myönnettiin FM Jaakko Blombergille hänen Jyväskylän yliopistossa tekemästään Kitkan-Livojärven tukinsiirtolaitteita käsittelevästä opinnäytetyöstään. Jaakko Blombergin kirjoitus aiheesta on tässä tiedotteessa.

Kuluvan vuoden toiminta jatkuu perinteiseen tapaan retkeilyillä. Kotimaan retki tapahtuu Tampereen seudulla 8.–9. kesäkuuta. Ilmoittautuneita on kohtuullinen määrä, mutta bussissa on vielä tätä kirjoittaessani tilaa. Tervetuloa mukaan! Tämän vuoden ulkomaan retki tehdään Sveitsiin lokakuun jälkipuoliskolla. Tuonnempana on sveitsiläisen yhteyshenkilömme laatima ehdotus retken ohjelmaksi, jota tarkennamme vielä. Muutamalla seuran jäsenellä on mahdollisuus osallistua myös Pohjoismaiseen metsähistoriakonferenssiin, joka pidetään syyskuussa Tanskassa. Myös vuoden 2013 kotimaan retkestä on jo käyty alustavaa keskustelua; tarjolla on tutustuminen Osaran aukeisiin ja niiden vaiheisiin sekä paikalliseen merkitykseen. Tästä teemasta on tulossa lähiaikoina myös seikkaperäinen kirja, jonka esittelemme tarkemmin jossakin tulevassa numerossa.

Ilahduttavan moni seuran jäsen on päättäneen talven aikana kääntynyt minun ja hallituksen jäsenten puoleen erilaisissa metsähistoriaan liittyvissä asioissa. Eniten on kyselty lähdetietoja, julkaisemista koskevia neuvoja tai kommentteja tekeillä olevia artikkeleita ja kirjoja varten. Toivottavasti neuvoistamme on ollut hyötyä. Koetamme jatkossakin palvella tiedon tarvitsijoita hankkimalla verkostostamme parhaan mahdollisen asiantuntijan selvittämään kulloistakin pulmaa. Olettehan myös kaikki käytettävissä kun juuri teidän asiantuntemukseenne liittyviä kysymyksiä esitetään?

Toivotan kaikille aurinkoista kesää ja antoisia hetkiä yhteisen harrasteemme parissa!

Tapani Tasanen

Metsähistorian Seuran jäsenkyselyn satoa

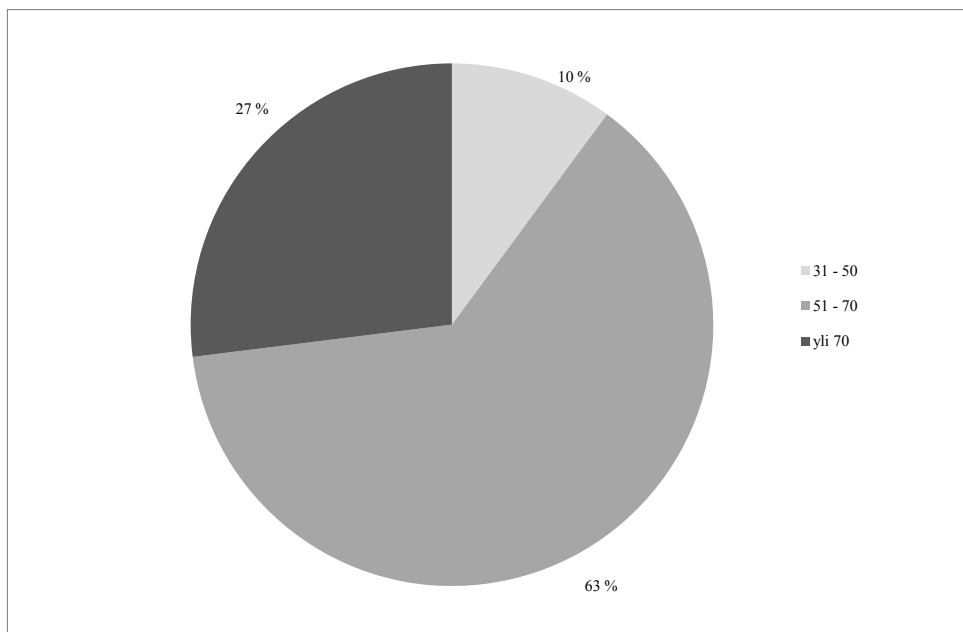
Metsähistorian Seura kyseli jäsenistönsä mielipiteitä Seuran toiminnasta. Kevään aikana vastauksia saatiin 179 kpl, mikä on yli puolet jäsenkunnasta. Hallitus kiittää kaikkia kyselyyn vastanneita halusta kommentoida ja kehittää Seuran toimintaa. Yhteystietonsa ilmoittaneiden kesken on arvottu kirjapalkintoja, jotka lähetetään voittajille.

Seuran hallitus korostaa, että kaikki Seuran toimintaan liittyvät viestit ja kommentit ovat tervetulleita myös jäsenkyselyn päätyttyä. Tavoitteena on Seuran toiminnan jatkuva kehittäminen jäsenistön toiveita ja tarpeita vastaavaksi.

Ikärakenne

Vastaajista valtaosa (85 %) oli miehiä. Naisvastaajia oli 26 ja eniten heitä oli ikäryhmässä 31–50-vuotiaat. Kaikista vastaajista 63 % kuului ikäryhmään 51–70-vuotiaat ja 27 % yli 70-vuotiaisiin. Vastaajien ikärakenteen ja työkokemuksen perusteella jäsenkunnan historiatietoisuus näyttää erittäin vahvalta; metsähistoria on läsnä Seuran toiminnassa jäsenkunnan tietämyksen ja kokemusten kautta.

Kuvio 1. Vastaajien jakauma ikäryhmiin.

Huom. Yksi vastaaja oli alle 30-vuotias.

Ikäryhmät: 31–50-vuotiaat, 51–70-vuotiaat ja yli 70-vuotiaat.

Koulutus ja työkokemus

Kyselyssä tiedusteltiin jäsenten koulutusta ja työkokemusta. Vastaajista valtaosalla (lähes 70 %) oli metsäalan koulutus ja he myös työskentelivät tai olivat työskennelleet metsäalan tehtävissä. Noin 20 % vastaajista oli muun alan koulutus tai he työskentelivät muulla kuin metsäalalla. Vastaajien koulutustaso oli korkea, sillä yli 70 % vastaajista oli suorittanut yliopistotutkinnon.

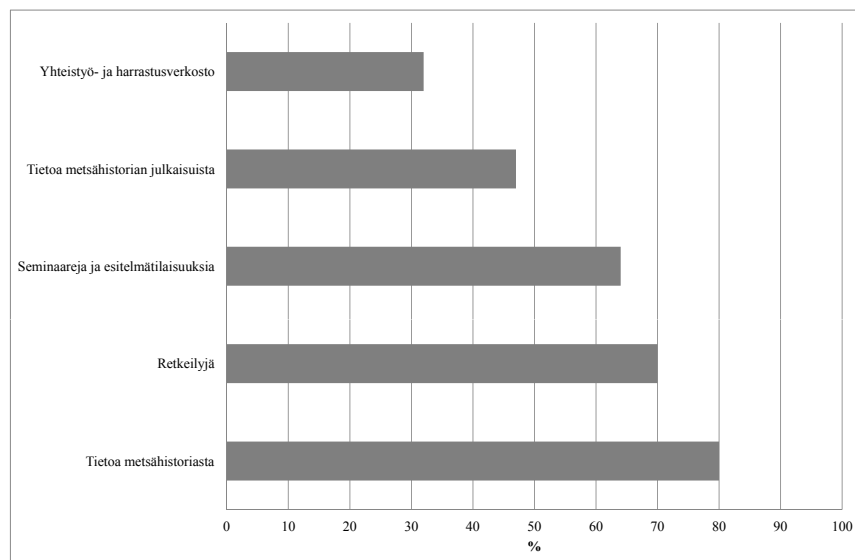
Koulu- tai opistotasoinen koulutus oli noin neljänneksellä vastaajista.

Metsäalan työtehtävät liittyivät yleisesti metsäteollisuuteen ja puunhankintaan, muun alan työtehtävät tutkimukseen ja opetukseen. Kokonaisuudessaan vastaukset kuvastavat hyvin Seuran jäsenten vahvaa metsällistä asiantuntemusta, mutta myös Seuran roolia metsäalalla toimineiden ammattilaisten ja metsähistorian tutkijoiden kohtaamispaikkana.

Odotukset Seuran jäsenyydeltä

Kysyimme, minkälaista toimintaa jäsenet odottavat Seuran järjestävän. Lomakkeen valmiista vaihtoehtoista eniten kannatettiin kohtaa ”Tieto metsähistoriasta”, jonka valitsi 80 % vastaajista. Tämä korostaa Seuran tehtävää metsähistoriaan liittyvän tiedon jakamisessa. Seuraavaksi eniten odotettiin retkeilyä (70 %) ja seminaareja ja esitelmätilaisuuksia (64 %). Kokonaisuudessaan vastauksista välittyy Seuran jäsenten tyytyväisyys nykyiseen toimintaan.

Kuvio 2. Mitä odotat saavasi Seuran jäsenyydeltä?

Muiden vaihtoehtojen osalta odotuksistaan ilmoitti noin 40 % vastaajista. Tässä avoimessa vastauksessa jäseniä pyydettiin listaamaan aiheita, joita Seuran toivottiin käsittelevän esimerkiksi retkeilyillä, esitelmätilaisuuksissa ja Susikossa. Seuran hallitus on erityisen iloinen suuresta vastausmäärästä, mikä tulee näkymään myös Seuran tulevien vuosien toiminnassa. Ehdotetut aiheet kattavat metsähistorian eri alueita. Metsähistorian kokonaisuuden lisäksi toiveet liittyivät erityisesti metsäteollisuuden ja puunhankinnan historiaan, yksityismetsätalouden historiaan sekä metsäluonnon ja suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen. Seuran hallitus ottaa ehdotetut teemat huomioon lähivuosien toimintasuunnitelmien laadinnassa. Hallitus kartoitti, miten jäsenet osallistuvat tai haluaisivat osallistua Seuran järjestämään toimintaan. Taulukossa 1 lueteltuihin toimintamuotoihin oli jokaiseen osallistunut keskimäärin noin 40 jäsentä. Halukkuus osallistua oli huomattavasti suurempi, mutta usein tapahtuman ajankohta tai sijaintipaikka ei mahdollista osallistumista.

Taulukko 1. Vastaajien osallistuminen toimintaan vuosina 2009–2011 ja vuonna 2012.

	Olen osallistunut 2009–2012	Voisin osallistua 2012
Kotimaan retkeily	42	114
Kansainvälinen retkeily	43	64
Vuosikokous sekä tutkija- ja jäsentapaaminen	48	65
Seminaari	33	94
Muu toiminta	24	14

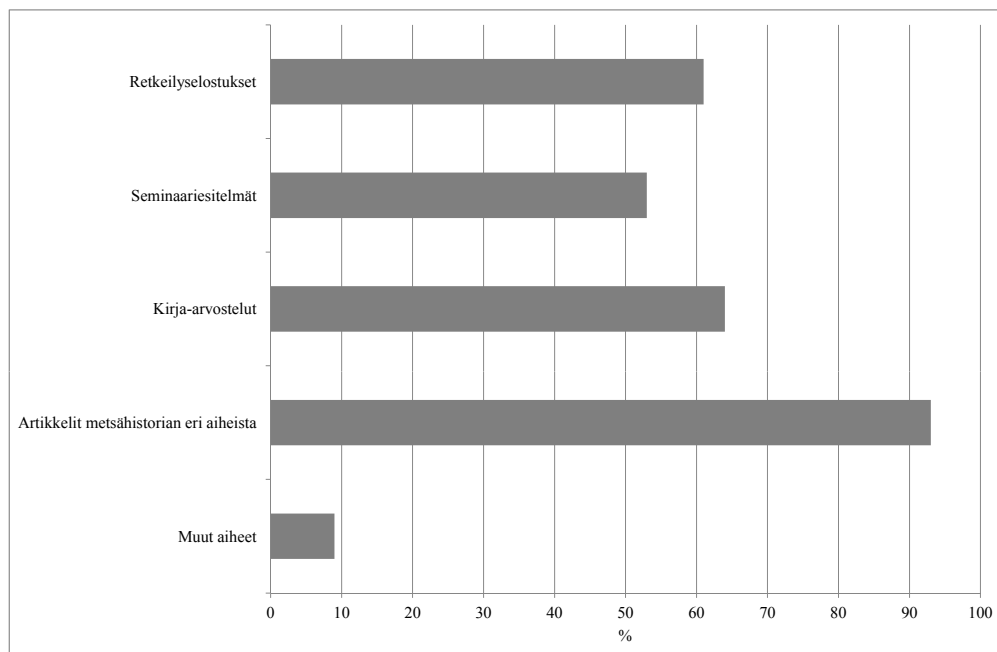
Kyselyssä tiedusteltiin halukkuutta osallistua Seuran toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Noin viidennes vastaajista ilmoitti tarvittaessa voivansa osallistua Seuran toiminnan järjestelyihin. Hallitus on tästä aktiivisuudesta erityisen iloinen ja kiittää jo etukäteen talkootyöhön ilmoittautuneita. Hallitus ottaa yhteyttä yhteystietonsa ilmoittaneisiin vastaajiin Seuran toiminnan tarpeiden mukaan.

Susikko tärkeä ja arvostettu

Vastaajista peräti 73 % ilmoitti lukevansa Susikon aina sen ilmestyessä. Vastaukset kuvastavat Susikon tärkeyttä jäsenkunnan kannalta, mikä motivoi Susikon toimittajia edelleen kehittämään lehden metsähistoriallista antia. Peräti 64 % luki Susikon sähköisessä pdf-muodossa. Hallituksen tavoitteena on entisestään lisätä sähköisen Susikon lukijoiden osuutta, koska se vähentää monistus- ja postituskustannuksia. Sähköinen Susikko mahdollistaa myös sivumäärän kasvattamisen, monipuolisemman taiton ja kuvituksen laajemman käytön.

Susikon sisältöön liittyvistä kyselyssä annetuista vaihtoehtoista tärkeimpänä pidettiin metsähistoriaan liittyviä artikkeleita. Tässä kohdassa hallitus korostaa, että Seuran jäsenten artikkelitarjoukset ovat erityisen tervetulleita. Avovastauksiin (Muut aiheet) saatiin ehdotuksia kymmenistä mielenkiintoisista teemoista, joita hallitus hiljalleen valmistelee Susikossa julkaistaviksi.

Kuvio 3. Susikon sisältöön liittyvät toiveet.

Seuran strategiasta ja toimintasuunnitelmasta

Seuran hallitus käsittelee jäsenkyselyn tuloksia eri yhteyksissä ja eri kokoonpanoilla. Tulokset vaikuttavat Seuran strategian sisältöön ja vastaajien esittämiä toiveita toteutetaan asteittain Seuran käytännön toiminnassa. Jäsenkyselyn tulokset osoittivat kyselyn tarpeellisuuden ja hyödyllisyyden. Hallituksen tavoitteena onkin, että vastaavankaltaiset kyselyt ovat jatkossa normaali osa Seuran toiminnan suunnittelua.

Jaana Laine

Vuoden 2012 jäsenmaksut

Toukokuussa postitetaan vuoden 2012 jäsenmaksulaskut. Varmistathan jäsenyytesi säilymisen maksamalla jäsenmaksusi ajoissa!

Muistathan

ilmoittaa jäsentiedotusta varten sähköpostiosoitteesi sekä mahdolliset posti- ja sähköpostiosoitteiden muutokset: [metsahistorian.seura\(at\)lusto.fi](mailto:metsahistorian.seura(at)lusto.fi) tai Metsähistorian Seura, c/o Lusto, 58450 Punkaharju.

Puukauppamuistot työn alle

Metsähistorian Seuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Puukauppamuistoja-tallennushanke on saatu keruun osalta päätökseen. Puukauppamuistoistaan kertoi kaiken kaikkiaan yhteensä 97 henkilö 833 sivun verran, ja vastauksia saapui ympäri Suomea. Vastausten määrä on kaksinkertainen kahden edellisen vuoden keruuhankkeiden keskiarvoon nähden ja ylsi samalle tasolle kuin vuosien 2006–2008 keruut keskimäärin. Lämpimät kiitokset kaikille vastaajille sekä muilla tavoin hankkeeseen osallistuneille!

Jatkoa luvassa

Työryhmä ryhtyy käymään läpi saapuneita vastauksia toukokuussa, ja 30.4.2012 mennessä saapuneista kirjoituksista valitaan samassa yhteydessä palkittavat kirjoitukset. Palkittaville kirjoittajille tiedotetaan asiasta syksyllä. Toukokuussa myös käydään kiinni saapuneiden muistojen sisällöön. Miten puukauppaan osallisena olleet henkilöt ovat itse puukaupan kokeneet? Minkälaista tarinaa kokemukset kertovat? Ensimmäisistä hankkeen tuloksista tullaan tiedottaamaan tarkemmin syksyllä julkaistavassa Susikossa. Muistitiedon pohjalta tullaan myös laatimaan kirja, joka on tarkoitus julkaista vuonna 2013.

Jäikö jotain kertomatta?

Jos sattui käymään niin, että jotain jäi kertomatta tai että halu kirjoittaa tuli vasta toukokuussa, ei hätää. Muistitietokirjoituksia otetaan vielä vastaan, vaikka palkittavien kirjoitusten joukkoon ne eivät enää valitettavasti ehdi.

Muistoja voi lähettää tietokoneella tekstitiedostoina osoitteeseen keruu@finlit.fi. Vastaanotamme kirjoituksia myös käsin tai kirjoituskoneella kirjoitettuna. Kirjoita teksti valkoiselle A4-arkille vain paperin toiselle puolelle. Käsin tai kirjoituskoneella kirjoitetut tekstit postitetaan osoitteeseen:

SKS / Kansanrunousarkisto
Puukauppamuistoja -tallennushanke
PL 259
00171 HELSINKI.

Aurinkoista kesää kaikille!
Joona Nikinmaa

Opintomatkat ja retkeilyt

Metsähistorian Seuran opintoretkeily Tampereen seutu 8–9.6.2012

Perjantai 8.6.2012

Klo 10 Kokoontuminen Tampereen rautatieaseman edessä; bussi
Tampereen Suomalainen Klubi, Puutarhakatu 13

* esitelmä: Suomen paperiteollisuuden tamperelaiset juuret, prof.

Raimo Seppälä

* lounas

Klo 13 Lähtö maakuntaan

* Kangasalan neljä harjumaisemaa: Haralanharju, Kirkkoharju,
Kuohunharju ja Vehoniemen harju

* Vehoniemen harjumaisema, automuseo ja maankuulut munkkikahvit

* Maaseutumuseo Varsta; Kukkola, Pälkäne

Sappeen hiihtokeskus (Vuoden matkailukohde); Salmentaka, Pälkäne

* majoittuminen

* päivällisbuffet sekä päivällisesitelmä: Sata vuotta Kuhmalahden ja
Sahalahden metsien koeinventoinnista, MH Timo Kivimaa

Lauantai 9.6.2012

Aamiaisbuffet

Klo 8.30 Aamiaisen jälkeen ajo Tampereelle

* Tampereen Suojeluskunta- ja Lottamuseo, museoyhdistyksen pj.

Markku Rauhalhti

* Museokeskus Vapriikki: Tammerkoski ja kosken kaupunki -näyttely ym.

* lounas; ravintola Valssi (Vapriikki)

Klo 12.30 Pyynikki ja Pispala

* Tampereen alueen uiton historiaa, MH Esko Pakkanen

* Pyynikinharjun historia ja nykypäivä

* Päätöskahvit; Pyynikin näkötorin kahvio

Klo 15.30 Saapuminen Tampereen rautatieasemalle, kotimatka

Retken hinta on osanottajamäärän mukaan jäsenille 150 € ja ei-jäsenille 170 €, yhden hengen huoneen lisä 50,-. Hintaan sisältyvät ohjelma ja opastukset, bussikuljetus, pääsyliput, majoitus kahden hengen huoneissa sekä ateriat ja kahvit. **Ilmoittautumiset – nimi, osoite, sähköposti-osoite ja puhelinnumero sekä mahdollinen ruokavalio – ensi tilassa: Markku Rauhalhti, rauhalhti(at)kolumbus.fi, 050 68 980.**

Tervetuloa Tampereen seudulle!

Kutsu

Pohjoismainen metsähistoriakonferenssi 20–23.9.2012 Tanskassa

Tanskalaiset yhteistyökumppanimme ovat valmistelleet syksyn konferenssille täysipainoisen ohjelman. Tapahtuma on avoin seuramme jäsenille, joskin osallistumiskiintiömme on vain noin kymmenen.

Oheisesta kutsusta ilmenevät ohjelma, kustannukset ja ilmoittautumisohjeet. Konferenssin suomalaisena linkkihenkilönä toivon ilmoittautumisesta tiedon myös alla olevaan osoitteeseen.

Tervetuloa mukaan konferenssimatkalle!

Markku Rauhalhti, rauhalhti(at)kolumbus.fi, +358 50 68 980

Nordisk Skovhistorisk Konference 2012

20.-23. september

Nordsjælland, Danmark

Det er en stor glæde for Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum og Skovhistorisk Selskab at invitere de nordiske skovmuseer, medlemmer af de nordiske skovhistoriske selskaber og andre skovhistorisk interesserede til Nordisk Skovhistorisk Konference i Danmark. Dermed håber vi at kunne fortsætte den lange og gode tradition for at mødes og udveksle viden og erfaringer om nordisk skovkultur gennem tiden.

Årets faglige tema er ”Skoven som rekreationsrum gennem tiderne”. Historisk belyses temaet på ekskursionerne i de nordsjællandske skove, som de enevældige danske konger indrettede til deres parforcejagt, og som man arbejder for at få optaget på UNESCOs liste over verdensarv (<http://www.kulturarv.dk/verdensarv/kandidater/parforcejagtsystemet-og-eremitagen/>).

På det faglige seminar er det derimod først og fremmest nutidens stigende brug af skovene til rekreation, der er til diskussion, og en stribe meget kompetente nordiske foredragsholdere vil gøre seminaret meget spændende og lærerigt. Seminaret vil også være åbent for andre end deltagerne i det nordiske møde.

Jette Baagøe
Museumsdirektør

Peter Friis Møller
Formand

Program

Torsdag d. 20.9.2012

Kl. 13.00. Afgang med bus fra Kastrup Lufthavn

Kl. 15-17. Besøg på Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum, hvor museumsdirektør Jette Baagøe vil vise rundt og bl.a. fortælle om det nordsjællandske parforcejagtlandskab.

Kl. 17.30. Indkvartering på Skovskolen i Nødebo

Kl. 18.30. Middag på Skovskolen i Nødebo

Fredag d. 21.9. 2012

Kl. 8-12. Ekskursion til St. Dyrehave ved Hillerød og Jægersborg Dyrehave.

Kl. 14-18. Åbent seminar på Skovskolen med overskriften ”Skoven som rekreationsrum gennem tiderne”.

Velkomst ved uddannelseschef Anders Bülow, Skovskolen

1. *Det norske (?) friluftslivet og skogen i det 20. århundre.* Lars Helge Frivold - førsteaman.emeritus ved Universitetet for Miljø og Biovetenskap i Ås, Norge
2. *Skogens friluftsfunktion i Sverige sedan 1970-talet.* Anders Lindhagen, forsker ved Sveriges landbruksuniversitet i Uppsala
3. *Forest recreation in Finland – a long journey to well-being.* AFM Lasse Lovén, udviklingschef, Naturstjänster, Metsähallitus-Forststyrelsen, Finland
4. Kaffepause
5. *Skogen som rekreasjonsrum gjennom tidene.* Hallgrímur Indriðason, Skógrækt Ríkisins i Island
6. *Danskernes rekreative brug af skovene – 30 års viden.* Seniorforsker Frank Søndergaard Jensen, LIFE, Københavns Universitet
7. Opsamling og afrunding ved ordstyrer: Museumsdirektør Jette Baagøe, Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum

Indholdet af foredragene vil efterfølgende blive lagt på Jagt- og Skovbrugsmuseets (www.jagtskov.dk) og Skovhistorisk Selskabs (www.skovhistorie.dk) hjemmesider.

Kl. 19.00. Middag på bålpladsen ved Skovskolen i Nødebo

Lørdag d. 22.9.2012

Kl. 8-17.30. Ekskursion til Tisvilde Hegn ved Nordsjællands kyst (en gammel værnsskov, som i dag er en af landets vigtigste rekreative skove) samt nationalparkområderne i og omkring Gribskov og besøg i parken ved Fredensborg Slot.

Kl. 19.00. Festmiddag på Skovskolen i Nødebo.

Søndag d. 23.9.2012

Kl. 9-10.30. Besøg i Frederiksborg Slotspark.

Kl. 10.30. Fælles bustransport til Kastrup Lufthavn.

Pris per person pr. 1. maj 2012

Enkeltrum 582 Euro (4.330 DKK)

Dobbeltrum 542 Euro (4.030 DKK)

Prisen dækker overnatning, mad og drikke, bus, seminar og andre fællesudgifter, men ikke rejsen til Danmark. Skovhistorisk Selskab og Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum byder på vinen til festmiddagen m.v. for i alt 7.200 DKK, mens Vemmetofte Kloster har doneret 20.000 kr. Danmark er dyrt og arrangørerne har derfor søgt om yderligere støtte, så vi håber, at priserne kan bringes endnu længere ned.

Tilmelding

Tilmelding, som er bindende, kan ske frem til den 20. august 2012. Da deltagerantallet er begrænset, foregår tilmeldingen efter "først-til-mølle-princippet". Tilmeldingerne sendes til museum@jagtskov.dk eller Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum, Att.: Museumsinspektør Helle Serup, Folehavevej 17C, DK-2970 Hørsholm, Danmark.

Opintoretkeily Sveitsiin 17.–21.10.2012

Valmistelemme Pirkko Kivisen ja Markku Rauhalahden kanssa Sveitsin matkaa viikolle 42. Alustava ohjelma päivämäärineen ja kohteineen on saksankielisenä jäljempänä. Sen laatija on metsänhoitaja Nathalie Barengo Zürichin Kantonin metsävirastosta. Tarkennamme sitä vielä ja teemme retkelle ilmoittautuville perusteellisemmän käännöksen. Tiivistettynä kyse on seuraavista matkan vaiheista ja Zürichin lähistöllä sijaitsevista kohteista (vapaa käännös):

- ke 17.10. ip Lento Helsinki – Zürich
- to 18.10. Thurauen, laaja niittyjen suojelualue, jossa Rheinin tärkeys historiassa ja luonnossa näkyy ja tuntuu. Rheinin putoukset. Technorama, Das Science Center der Schweiz; tiedekeskus, Winterthur.
- pe 19.10. Kloster und Klosterwald Einsiedeln: Luostari ja luostarin metsä; tutustumme luostariin ja kirkollisen metsätalouden kulttuuriin, historiallisiin ja moderneihin näkökulmiin. Sveitsin metsäntutkimuslaitos, Birmesdorf. Ütliberg, metsäopiskelijoiden harjoitusalue ("paikallinen Hyytiälä/Mekrijärvi").
- la 20.10. Freilichtmuseum Ballenberg, laaja ulkoilmamuseo, jossa on myös metsä museo. Muita kohteita ko. suunnalla.
- su 21.10. ap Lento Zürich – Helsinki

Tutustukaa Nathalien oheiseen ohjelmaluonnokseen ja siinä mainittuihin linkkeihin. Mahdollisia lisäkohteita tai vaihtoehtoja (myös puunkorjuuta) on viestin kohdassa Weitere Optionen. Kun retkeen on vielä runsaasti aikaa, voimme muokata ohjelmaa ilmoittautujien ja sveitsiläisten järjestäjien yhteistyönä. Selostukset kohteissa tulkitaan ainakin pääosin suomeksi. Kuljetuksista ja majoituksista pyydämme perinteiseen tapaan tarjouksia matkatoimistoilta. Nathalien tekemät ehdotukset saattavat niiden osalta vielä muuttua. Matkan tarkka hinta selviää tarjousten kautta, arvio on 800 – 1 000 euroa / osanottaja (seuran jäsenet, muille n. 10 % kalliimpi). Kokonaiskustannukset riippuvat olennaisesti lentolipuista, joiden hinnoissa on tällä hetkellä vaihtelua 145 eurosta tuhansiin euroihin / edestakainen lippu. Pyrimme varaamaan lennot hyvissä ajoin, mielellään kesäkuussa, jotta saamme ne edullisesti esim. Finnairin tai Lufthansan koneilla.

Tervetuloa retkelle!

Ilmoittautumiset 15.6. mennessä sähköpostiini: tapani.tasanen@seamk.fi.

Kurzbeschrieb zu den Exkursionen

Klosterwald und Kloster Einsiedeln:

Das Kloster Einsiedeln erhielt 2011 den Binding-Waldpreis unter dem Motto 'Waldeigentum als Verpflichtung'. An diesem Beispiel liessen sich gut neben den kulturellen auch geschichtliche und moderne Aspekte der Waldwirtschaft dieser Institution zeigen.

Links:

<http://www.binding-stiftung.ch/de/film10.php>

http://www.binding-stiftung.ch/media/de/dokumente/waldpreis/Exkursionen/exkursion_einsiedeln_sz.pdf

Alles im Fluss (Thurauen):

Kurz vor der Mündung in den Rhein liegt das grösste Auenschutzgebiet im Schweizer Mittelland: die Thurauen. Lange floss die Thur auf 5 km Länge eingezwängt in schnurgerade Dämme. Nun wurde das Auengebiet von nationaler Bedeutung aufwändig umgestaltet, um die Dynamik zu fördern, neue Mäander zu initiieren sowie alte Flussläufe und weitere typische Auenlebensräume wieder zu beleben. Das Projekt 'Hochwasserschutz und Auenlandschaft Thurmündung' ist eine Erfolgsgeschichte. Im Jahre 1999 eingeleitet, bezweckt sie nicht nur die Revitalisierung der Auenlandschaft, sondern auch den verbesserten Hochwasserschutzes der nahen Siedlungen und des angrenzenden Kulturlandes. Sie hat als ausgedehnter Waldlebensraum für die Biodiversität und die Landschaft hohen Wert. Wir erleben auf der Exkursionsroute den Wechsel von Naturschutzgebieten, bewirtschafteten Wäldern und Naturwaldreservaten. Wir erhalten Einblick in den Ablauf des interdisziplinär aufgelegten Projektes. Wir hören, mit welchen Techniken, Planungs- und Organisationselementen die grosse Herausforderung angegangen wurde und wie die Lebensräume gepflegt werden. Wir erfahren zudem, bei welchen Problemen (z.B. Besucherlenkung) heute noch um eine Lösung gerungen wird. Am Exkursionsende, beim Naturzentrum in der Steubisallmend in Flaach, bietet sich Gelegenheit, die Ausstellung 'Thurauen' zu besichtigen.

Links:

<http://www.aln.zh.ch/internet/audirektion/aln/de/naturschutz/naturschutzgebiete/thurauen.html>

Weitere Optionen:

- Staatswald Tössstock: Erwin Schmid. Ehemalige Waldwirtschaft und Alpwirtschaft rund um den Tössstock. Abholung und Aufforstung. Wald-Weide.
- Böldmerenwald, Kanton Schwyz
- Ballenbergmuseum

Nathalie Barengo

Näyttelyt, seminaarit ja tapahtumat

”Tyvestä latvaan”

Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjaston kevätkauden 2012 vitriininäyttely palveluaulassa

Korkeinta metsäopetusta 150 vuotta (1862-2012)

Suomalaisen metsäopetuksen juhluvuoden kunniaksi rakennetun vitriininäyttelyn toinen puoli, Korkeinta metsäopetusta 150 vuotta (1862-2012), avattiin maaliskuun ensimmäisenä päivänä. Näyttely esittelee viitteellisesti opetuksen ja oppimisen paikallisia ympäristöjä, aineistoja ja välineitä Lammin Evon erämaista nykyhetken rajattomiin virtuaaliympäristöihin.

Suomalaisen metsäopetuksen historia alkoi 150 vuotta sitten, kun Lammin Evolla aloitettiin metsänhoitajien koulutus 1.3.1862. Keisarillisen majesteetin armollinen julistus Evon metsänhoito-opiston perustamiseksi annettiin maaliskuussa 1858. Varsinainen opetus alkoi vuonna 1862.

Korkein metsäopetus eli metsänhoitajakoulutus siirrettiin Helsingin yliopistoon vuonna 1908, ensin Helsingin ydinkeskustaan Kirkkokadulle, sieltä vuonna 1939 Metsätalolle ja vuosituhannen alussa Viikkiin.

Kirjasto metsäopetuksen ja oppimisen tukena (1862-2012)

Maaliskuun loppupuolella avautuneessa näyttelyn toisessa osassa esitetyvät korkeinta metsäopetusta koko sen olemassaolon ajan tukeneet kirjasto- ja tietopalvelut. Näyttely kertoo Helsingin yliopiston metsäalan asiantuntijoiden, opiskelijoiden, opettajien ja tutkijoiden kirjasto- ja tietopalvelujen kehityksestä 150 vuoden aikana.

Evon metsäopiston johtaja A.G. Blomqvist (1836-1904) piti alan keskeistä kirjallisuutta tärkeänä opetuksen kehittämisen kannalta. Hänen pääasiassa Saksasta hankkimastaan kokoelmasta metsätieteelliset kirjastopalvelut ovat kehittyneet Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjaston monipuoliseksi kurssikirja- ja tieteenalapalveluiksi. Kirjasto on eri muodoissaan ja eri nimisenä - Metsänhoito Opiston Kirjasto, Metsätieteellinen seminaarikirjasto, Metsätieteellinen kirjasto, Metsäkirjasto – toiminut koko historiansa ajan metsäylioppilaiden ja heidän opettajiensa luotettavana kumppanina. 2010-luvulta alkaen kurssikirja- ja tieteenala-aineistot ovat suurelta osin muuttumassa sähköisiksi palveluiksi. Kirjaston asiantuntijoiden henkilökohdattaiset kontaktit alan asiakaskuntaan ovat silti edelleen merkittäviä etenkin metsätieteellisiä tutkijapalveluita toteutettaessa ja kehitettäessä.

Tyvestä latvaan -näyttelyn on suunnitellut ja toteuttanut tietoasiantuntija Eeva-Liisa Viitala yhdessä metsä- ja puualan tieteenalavastaavan Liisa Siipilehdon kanssa. Näyttelyyn voi tutustua Viikin kampuskirjastossa 3.6.2012 asti kirjaston aukioloaikoina.

<http://www.helsinki.fi/kirjasto/viikki/>

Eeva-Liisa Viitala ja Liisa Siipilehto
Kuva Liisa Siipilehto

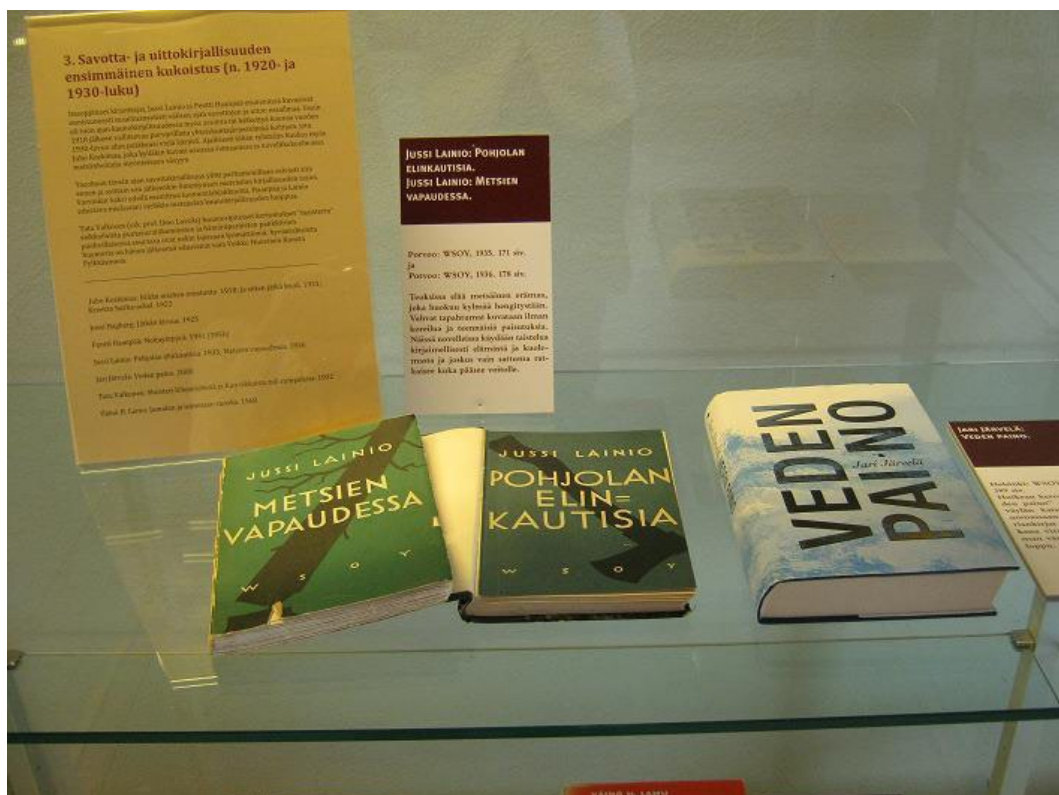

Metsäala ja metsäammattilaiset kaunokirjallisuudessa

Näyttely esittelee metsäalaa ja metsäammattilaisia käsittelevää kotimaista kaunokirjallisuutta 1800-luvulta nykypäiviin. Näyttelyn on koonnut professori emeritus Matti Leikola ja tuottanut Lusto - Suomen Metsämuseo.

Metsätöiden ja metsäammattilaisten keskeinen asema suomalaisen maaseudun elämässä on yli sadan viime vuoden aikana heijastunut selvänä myös kotimaisessa kaunokirjallisuudessa. Metsäteollisuuden nousu toi Suomen saloille liikettä, työtä ja rahaa. Samaan aikaan suomenkielisen kansan kiinnostus muuhunkin kuin uskonnolliseen ja taloudelliseen kirjallisuuteen lisääntyi sitä mukaa kuin lukutaito yleistyi.

Aluksi metsäalaa käsittelevät kirjat olivat uuden ja jännittävän, maaseudun tavallisesta elämästä selvästi poikkeavan elinkeinon melko ulkokohtaisia kuvauksia, mutta pian nähtiin myös pyrkimystä syventyä puunkaatajien ja tukkilaisten sielunelämään. Syntyi kertomuksia ja kokonaisia kehitysromaanien, joissa metsä- ja uittotyöt muodostivat vain ulkonaiset puitteet ihmisten reaktioiden tarkkailulle ja analysoinnille. Yhteiskunnalliset epäkohdat ja metsätöiden sosiaaliset puutteet heijastuivat niin ikään 1890-luvulta alkaen selvinä myös metsäalaa käsittelevissä romaaneissa samoin kuin isänmaata rakentamaan innostava henki näkyi 1930-luvulla ja uudelleen sotien jälkeen 1940-luvulla julkaistussa kirjallisuudessa.

Kuvat Susanna Niemi.

Kun sotakorvaukset oli maksettu ja yleinen elintaso alkoi 1950-luvulla kohota, innostus metsä- ja uittotöiden kuvaamiseen nousi korkeimmilleen. Innostus kansallisiin aiheisiin näkyi metsä- ja uittofilmien sekä uittoa ja savottaelämää kuvaavien kirjojen runsaana tarjontana. 1960-luvulla eurooppalaisuus, innostus ns. moderniin kirjallisuuteen sekä pääasiassa kaupunkeihin ja tehdaspaikkakunnille sijoittuneet yhteiskunnalliset aiheet valtasivat niin kaunokirjallisuuden kuin elokuvateollisuuden.

Samanaikainen maaseudun syrjäkylien dramaattinen autioituminen synnytti kuitenkin myös muutaman metsäaiheisen romaanin. Eräänlaisena nostalgisena muistona julkaistiin vielä 2000-luvun vaihteessa pari metsä- ja uittoromaania, joiden tapahtumat sijoittuivat yli puoli vuosisataa aiempaan ajankohtaan. Uutta innostusta nykyaikaista koneellista metsätyötä ja sen piirissä toimivia yrittäjiä tai globaalia metsäteollisuutta kuvaavaan kirjallisuuteen ei ole vielä nähty, mutta ehkä senkin aika vielä tulee.

Näyttely on esillä tällä hetkellä Helsingin yliopiston Viikin kampuskirjastossa kirjaston aukioloaikoina.

Elämää suomalaismetsissä - Livet i finnskogarna Pohjoismainen seminaari Hanasaassa

Hanasaaren kulttuurikeskuksessa Espoossa järjestettiin lauantaina 5.5.2012 mielenkiintoinen seminaari Elämää suomalaismetsissä – Livet i finnskogarna. Seminaarin järjestäjinä toimivat Espoon kaupunginmuseo, FINNSAM, finnskogarna.com, Hugo Valentin -keskus (Uppsalan yliopisto), Kalevalatalosäätiö ja Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus. Seminaariin osallistui yli 100 osanottajaa niin Suomesta, Ruotsista kuin Norjastakin.

Seminaari keskittyi kontaktien luomiseen Suomen, Ruotsin ja Norjan metsäsuomalaisvaikuttajien kesken ja niinpä puheenvuoroissa esiteltiin eri toimijoiden toimintaa ja suunnitelmia. Edellä mainittujen järjestäjien lisäksi puheenvuoroista vastasivat Hämeen ammatti-instituutti (Evo), Aalto yliopisto, Norsk Skogfinsk Museum (Norjan Metsäsuomalaisten museo), Torsbyn suomalaiskulttuurin keskus ja Alftan Suomalaismetsien museo Ruotsissa sekä Tukholman Suomi-instituutti. Itse metsäsuomalaisista ja heidän elämästään puhui ainoastaan Maud Vedin, jonka esitys olikin antoisa.

Seminaarissa tuli selvästi esille se, että Ruotsissa ja Norjassa ollaan hyvin kiinnostuneita metsäsuomalaisista. Metsäsuomalaisiin liittyviä museoita on molemmissa maissa useita, samoin kuin muuta toimintaa. Lisäksi etenkin Ruotsissa rakennetaan metsäsuomalaisuuden ympärille turismia ja tarjolla onkin jo ”pakettimatkoja” eri kohderyhmille ympäri Ruotsin suomalaismetsiä. Suomessa ei vastaavanlaista toimintaa ole, ja useampi puhuja peräänkuuluttikin aktiivisempaa markkinointia Suomessa, jotta laajempi yleisö saataisiin tietoiseksi metsäsuomalaisista. Tällä hetkellä suomalaismetsiin järjestetään Suomesta käsin lähinnä vain koulutus- (mm. Evo ja Aalto-yliopisto) ja tilausmatkoja.

Seminaari päättyi valokuva- ja piirustusnäyttelyyn ”Elämää suomalaismetsissä”, jota seminaarin koollekutsuja, Espoon kaupunginmuseon tutkimusarkkitehti Árpád Sailo esitteli. Näyttely on vielä esillä Hanasaaren kulttuurikeskuksessa, mutta lokakuun alussa näyttely siirtyy hieman laajempaan Glimsin talomuseoon (Espoon kaupunginmuseo).

Maija Kovanen

Luston kesä 2012

Perusnäyttely

Koneaika - Puunkorjuun, metsätalouden ja -teollisuuden koneistumisen kehityskaari

Vanha savotta - Näyttely tukkijätkien, pokasahojen, suomenhevosten ja uiton kultakaudesta

Suomalaisten metsät - Näyttely moniarvoisesta metsästä

Metsänparantajien vuosisata - Raivaajahengessä isänmaan metsien tuottoa nostamassa

Erikoisnäyttelyt

Paksun haapapuun taikapiiri Sirkka Muurelan eläin- ja luontoaiheisia tekstiilikuvia

28.10.2012 saakka

Sigganin näyttelyhuone, Lennart Segerstråle – metsänhoitajasta taiteilijaksi 3.3.2013 saakka

Tapahtumat

Koululaistyöpajat: Tuohipaja 14.–18.5., Pettupaja 21.–25.5., Muurelan metsässä 14.5.–1.6.

Teroituspäivät 9.–10.6. ja 11.–12.8.

Moottorisahauksen SM-kilpailu 9.6.

Pärehöyläystä ja pärekorien valmistusta 27.–29.6.

Kiinalaisen kansantaiteen näyttely, Kiinalainen taiteilijaryhmä Mianyangista esittelee perinteisiä kiinalaisia taidemuotoja 3.–13.7.

Aurinkolaukkaa ja metsäнкäyntiä, Aurinkolaukka-tallin islanninhevokset vierailevat Punkaharjun harjualueella ja Lustossa. 27.7.–1.8.

Teematiistit: Lintuja maalaustaiteessa, maisemassa ja filmillä 26.6., Republic Seabee 3.7., Harjunostalgiaa kameran takaa 10.7., Uitto 17.7., Paksun haapapuun taikapiiri 24.7.

Avoimna touko- ja syyskuussa päivittäin klo 10–17, kesä–elokuussa päivittäin klo 10–17

Pääsyliput: 10 € / 8 € / 5 € / 25 €

Ryhmäliput (min 10 hlöä): 9 € / 7 € / 4 €

www.lusto.fi

Kirjat

Vuoden metsäteko on metsää, puuta ja kovaa työtä – 7,5 kiloa, 25,5 cm x 25,5 cm x 3 ja 1664 sivua

Metsänhoitajaliitto palkitsi 19.4. teossarjan Suomen metsien käytön historiaa Vuoden metsätekona. Muhkea kolmiosainen kirjasarja sisältää metsähistoriallisia kertomuksia maamme metsien käytöstä viimeisen 150 vuoden ajalta. Sen ovat kirjoittaneet Esko Pakkanen ja Matti Leikola.

Metsänhoitaja Esko Pakkanen on tehnyt pitkän uran metsäteollisuuden viestinnässä. Matti Leikola puolestaan on Helsingin yliopiston metsänhoidon professori emeritus. Pakkanen on toiminut teossarjan pääasiallisena kirjoittajana ja kuvituksen etsijänä, Leikola on sekä kirjoittanut, mutta ennen kaikkea vastannut tekstin editoinnista ja lyhentämisestä.

Historiasarjan lähteinä on alan kirjallisuuden lisäksi käytetty runsaasti ammatti- ja sanomalehtiä sekä metsäyhtiöiden ja viranomaisten arkistoja. Metsähistorian Seuran ja Metsäkustannuksen julkaisema teossarja jakautuu kolmeen niteeseen. Ensimmäinen nide Metsää, puuta ja kovaa työtä ilmestynyt vuonna 2010, ja se on kirjasarjan jyrkein teos. Siinä on 640 sivua, lähes 800 valokuvaa ja teos painaa lähes kolme kiloa! Kirjan teemoina ovat puun osto ja korjuu sekä metsäammattilaiset eri aikoina.

Jatko-osat ilmestyivät lokakuussa 2011. Puut, perille ja käyttöön kertoo puun kuljetuksesta metsästä tehtaalle ja vientisatamiin sekä metsien muusta kuin teollisesta käytöstä. Tervaa, lautta ja paperia kertoo puun teollisesta käytöstä: metsäteollisuuden synnystä ja kasvusta sekä metsän tuotteista.

Metsänhoitajaliiton hallitus valitsi kirjasarjan vuoden 2012 metsäteoksi, ja palkinto myönnettiin yhteistyössä Nordean kanssa. Palkinto on osa Metsänhoitajaliiton ja Nordean yhteistyötä ja se voidaan myöntää, henkilölle, ryhmälle tai organisaatiolle merkittävästä ja aloitteellisesta toiminnasta metsäasioissa. Vuoden metsäteko -palkinto muodostuu juvalaisen puutaiteilija Voitto Rahkosen puutaideteoksesta ja Nordean lahjoittamasta 2000 euron rahapalkinnosta. Vuoden metsäteko -palkinto myönnettiin ensimmäisen kerran vuonna 1995.

Suomen vanhimmat metsäalan artikkelit vähitellen verkkoon

Metsähistorian tiedonlähteiden saatavuus ja käyttö helpottuu vuosi vuodelta, kun julkaisujen digitointityö etenee. Nyt myös Suomen ensimmäinen metsäsarja *Finska forstföreningens meddelanden* (1879 – 1903) ja *Suomen metsänhoitolehti* (1888-1894) löytyvät kokoteksteinä Kansalliskirjaston digitoiduista aineistoista.

Kansalliskirjaston digitointityön edetessä vauhdilla julkaisujen elektronisia versioita ei ole kuitenkaan luetteloitu Suomen kansallisbibliografiaan Fennicaan. Painettujen versioiden viitetietoihin ei sisälly linkkejä kokoteksteihin. Digitoitujen julkaisujen tietoja puuttuu myös Helsingin yliopiston kirjaston kokoelmatietokannasta Helkasta, varsinkin jos julkaisun sähköinen muoto on Helsingin yliopiston ulkopuolisen organisaation tuottama.

Kansalliskirjaston digitoimien aineistojen löytyvyyttä ja käytettävyyttä haluttiin parantaa Metsämiesten säätiön tukemassa Viikin kampuskirjaston vuoden 2011 hankkeessa. Sen tavoitteena oli tuoda nämä arvokkaat vanhat aineistot aiempaa paremmin tarjolle ja tiedon tarvitsijoiden ulottuville. *Finska forstföreningens meddelanden*in ja Suomen metsänhoitolehden Helka-viitetietoihin lisättiin linkit Kansalliskirjaston digitoimiin kokoteksteihin.

Helppo löytyvyys ja entistä tarkemmat hakumahdollisuudet olivat tuloksena myös, kun mainittujen julkaisujen artikkelien ja juttujen viitetiedot lisättiin artikkelitietokantoihin. Samalla viitteisiin lisättiin tekstin sisältöä kuvaavia asiasanoja (esim. metsänhoito, tervanpoltto, tuhohyönteiset). Vanhojen metsäsarjojen artikkelit löytyvät artikkelitietokannasta Artosta sekä Viikin kampuskirjaston omasta eViikki-tietokannasta. Artikkelitiedoista pääsee kokoteksteihin linkin kautta.

Vaikka julkaisujen kokotekstit ovat verkossa, tiedon hakijoille on merkittävästi hyötyä tietokantoihin tallennetuista vanhojen aineistojen viitetiedoista, joista käyvät ilmi kirjallisten lähteiden perustiedot: kirjoittaja, otsikko, julkaisuaika ja teoksen saatavuus. Tiedon hakua viitetietokannoista helpottavat asiasanat, jotka on kirjastossa tiedon tallennusvaiheessa lisätty viitteisiin kuvaamaan tallennuksen kohteen tietosisältöä. Artikkelien viitetietojen tallennus on erityisen tärkeää silloin, kun itse julkaisut ovat vielä niin uusia, ettei niitä voida vapaasti digitoida ja jakaa kokoteksteinä verkossa avoimesti.

Finska forstföreningens meddelanden (1879-1892): 154 luetteloitua artikkelia

Suomalaisen metsänhoitoyhdistyksen julkaisu *Finska forstföreningens meddelanden* sisältää yhdistysasioiden lisäksi katsauksia, keskustelualustuksia, uusien metsänhoitomenetelmien esittelyä, mutta myös artikkeleita esim. hirvien aiheuttamista metsätuhoista (Leikola 1989. Kirjojen ja

tutkimusten metsä, s. 18–19). Sarjasta luetteloitiin kymmenen ensimmäisen osan artikkeleita yhteensä 154 vuosilta 1879–1892. Artikkelit löytyvät Arton kautta esimerkiksi haulla ”artikkelit julkaisusta” Finska forstföreningens meddelanden. Kunkin artikkelin tietueesta on linkki Kansalliskirjaston digitoimiin vuosikertoihin.

Finska forstföreningens meddelanden vuosikertojen 1879–1892 artikkelit ovat lähes kaikki ruotsinkielisiä, mutta ne kuvailtiin suomenkielisillä asiasanoilla. Tämä laajentaa näiden artikkeleiden löytymistä, sillä suomalaista aineistoa ei välttämättä tule etsineeksi muilla kuin suomenkielisillä hakusanoilla.

Suomen metsänhoitolehti (1888–1894): 207 luetteloitua artikkelia

Suomen metsänhoitolehti on P. W. Hannikaisen perustama, julkaisema, toimittama ja suurelta osin myös hänen itsensä kirjoittama suomenkielinen julkaisu. Lehti sisältää kaiken kaikkiaan yli 1300 sivua, matkakertomuksia, artikkeleita ja pieniä tutkielmiakin metsien hoidosta ja hallinnosta. Se ilmestyi vuosina 1888–1894 seitsemänä vuosikertana, joista viimeinen sisälsi vain yhden numeron lehden lakattua ilmestymästä. (Leikola 1989. Kirjojen ja tutkimusten metsä, s. 21). Viikin kampuskirjastossa luetteloitiin ja kuvailtiin 207 artikkelia. Artikkelien Arto-tietokantaan tallennettujen viitetietojen linkeistä pääsee Kansalliskirjaston sivulle, josta edelleen on pääsy lehden vuosikertoihin tai suoraan artikkelien kokoteksteihin.

Metsäkirjaston pitkäjänteistä työtä on jatkettu Viikissä

Metsämiesten säätiö on rahoittanut Metsäkirjaston, Viikin tiedekirjaston ja nykyisen Helsingin yliopiston kirjaston Viikin kampuskirjaston metsäaineistojen tiedon löytyvyyttä edistäviä hankkeita vuosittain yli 10 vuoden ajan. Näissä hankkeissa on luetteloitu, kuvailtu ja digitoitu vanhoja metsäalan artikkeleita, julkaisusarjoja ja kirjoja. Myös metsäalan sanastoa on päivitetty ja muutettu sellaiseen muotoon, joka edistää tiedonhaun tehokkuutta (ontologisointi).

Viikin kampuskirjasto on jatkanut vähän kerrassaan edeltäjänsä ja Metsäkirjaston sitkeää työtä vanhojen metsäaineistojen viitetietojen ja kokonaisten julkaisujen siirtämiseksi elektroniseen muotoon ja siten kaikkien saataville Internetin kautta. Kirjasto digitoi vuosien 2006-2009 hankkeessa itse noin sata vanhaa metsäkirjaa. Nykyisin digitointityö kannattaa ulkoistaa – se on edullisempaa ja sitä tekeviä yrityksiäkin on jo useampia kuin noin viisi vuotta sitten. Resurssien rajallisuuden vuoksi on ollut myös hyvä odottaa Kansalliskirjaston digitointityön edistymistä. Osa Viikin kampuskirjaston digitoitavaksi suunnitellusta aineistosta löytyykin jo verkosta.

Viikin kampuskirjastossa, tiedekirjastossa ja sitä ennen Metsäkirjastossa on luetteloitu ja kuvailtu ennen vuotta 1900 ilmestyneitä metsäalan artikkeleita lähes 500 kpl. Julkaisuvuosien 1900-1950 väliltä on luetteloitu ja

kuvailtu tuhatkunta metsäalan artikkelia. Silti tätä artikkelien ns. takautuvaa luettelointityötä on vielä paljon tekemättä. Työ siis jatkuu, mutta tulevaisuudessa monitieteisellä Viikin kampuskirjastolla on ehkä yhä vähemmän mahdollisuuksia panostaa juuri metsäalan vanhaan aineistoon.

Aiempia kirjoituksia vanhan metsäalan kirjallisuuden ja julkaisujen digitointihankkeista:

*Helsingin yliopiston kirjasto. Viikin kampuskirjasto. Suomen vanhimmat metsäalan artikkelit nyt kattavasti verkossa. Rahoituksen tuloksia 2.2.2011. Metsämiesten Säätiö. http://www.mmsaatio.fi/www/fi/rahoituksen_tuloksia/index.php?we_objectID=344

*Siipilehto, Liisa. 2010. Metsähistoriaa omalta koneelta vai kirjavaraston uumenista? Susikko 2/2010. http://www.lusto.fi/resources/metsahistorian-seura/Susikko_2_10_tulostettava.pdf

*Suomen Metsätieteellinen Seura ry. Vanhat tieteelliset julkaisusarjat sähköiseen muotoon. Rahoituksen tuloksia 31.12.2009. Metsämiesten Säätiö. http://www.mmsaatio.fi/www/fi/rahoituksen_tuloksia/2009.php?we_objectID=138

*Viikin tiedekirjasto, Helsingin yliopisto. Metsäalan vanhojen tutkimusjulkaisujen löytyvyys paranee. Rahoituksen tuloksia 31.12.2009. Metsämiesten Säätiö. http://www.mmsaatio.fi/www/fi/rahoituksen_tuloksia/2009.php?we_objectID=137

*Siipilehto, Liisa. 2005. Kuolinvuosia metsästäjänä – kokemuksia digitointihankkeesta. Verkkari 09/05. http://www.helsinki.fi/kirjastot/verkkari/2005/09/digihanke_Viikki.html

*Pirnes, Kristiina 2004. Pisteitä tuumalla – Viikin tiedekirjaston Vanhan metsäkirjallisuuden digitointihanke 2003-2005. Verkkari 04/04 http://www.helsinki.fi/kirjastot/verkkari/2004/04/digi_viikki.html

Lähde: Leikola, Matti. 1989. Kirjojen ja tutkimusten metsä. Juhlanäyttely. Suomen metsätieteellinen seura 80 vuotta. Helsingin yliopiston metsäkirjaston julkaisuja 3. 46 s. <http://hdl.handle.net/1975/87>

Tietokannat:

Fennica – Suomen kansallisbibliografia

<https://fennica.linneanet.fi/>

Helka – kokoelmätietokanta

<https://helka.linneanet.fi/>

Arto – kotimainen artikkeliviitetietokanta

<https://arto.linneanet.fi/>

eViikki – Viikin kampuskirjaston kirjallisuusviitetietokanta

www.helsinki.fi/eviikki/

Kansalliskirjasto – digitoidut aineistot - aikakauslehdet

<http://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/secure/main.html>

Helda – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto

<http://www.helda.fi>

Liisa Siipilehto, Helsingin yliopiston kirjasto, Viikin kampuskirjasto

Kuisman Saha ei pala

Markku Kuisma. Saha. Tarina Suomen modernisaatiosta ja ihmisistä jotka sen tekivät. 235 s. Siltala. 2011.

Onneksi meillä on Markku Kuisma. Näin voinee jokainen talous- ja yhteiskuntahistorian ystävä sanoa. Onhan meillä ollut Jutikkalaa myöten monta hienoa alan ammattilaista, mutta Kuisma ja hänen ”klaaninsa” ovat tuoneet ikään kuin uuden sykkeen tähän kiehtovaan aihepiiriin. Se näkyy niin verbaalisena lahjakkuutena kuin ennen kaikkea asioiden ja ilmiöiden kytke-misenä suurempiin kokonaisuuksiin. Näin on myös Kuisman uusimmassa, sahojemme historiasta kertovassa teoksessa. Alaotsikkonsa mukaisesti ”Saha” on ”Tarina Suomen modernisaatiosta ja ihmisistä jotka sen tekivät”.

Kuisman kirja keskittyy 1800-luvun puolivälin tienoille, jolloin alkoi sahojemme nousun aika, eli se muuttui käsityöstä teollisuudeksi. Siihen saakka ei valtiovalta ollut ymmärtänyt maamme metsien ja niiden varassa ”kituen” elävän sahaliikkeen merkitystä. Sahoista kehittyi kuitenkin maamme tärkein vientitulojen tuoja lähes 100 vuoden ajaksi. Se mahdollisti paljolti yhteiskuntamme muun teollistumisen ja modernisoitumisen. Sahat toivat hyvinvointia ja työtä erityisesti maaseudulle mutta myös kaupunkeihin; samalla joku sahapatruunakin pääsi vaurastumaan, tosin vain harva, ja rikastumaan vielä harvempi.

Kuisma aloittaa viittaamalla brittilehteen ”The Economist”, joka noteerasi hintalistoiltaan suomalaisen sahatavaran ensi kertaa vuonna 1856. ”Siinä oli jotain outoa ja samalla jotain aivan luonnollista.” Outoa oli se, että tämä tapahtui vasta tuolloin, vaikka Suomesta oli viety lautoja ja lankkuja Britanniaan ainakin 100 vuoden ajan; luonnollista oli se, että kun Suomen osuus brittituonnista oli jo ainakin kymmeneksen luokkaa, niin Suomi pääsi mukaan noteerauksiin Suomena, ei kuten aikaisemmin, osana Ruotsin tai Venäjän tuontia.

Mahtoiko juuri päättynyt Krimin sota, jossa brittilaivasto aiheutti pelkoa maamme rannikoilla, vaikuttaa siihen, että Suomi opittiin tiedostamaan omana ”valtakuntanaan”? Oliko Pohjanmaan palavien terva- ja lankkuvarastojen ansiota, että amiraliteetissakin tajuttiin Suomen metsien valtaisa potentiaali, ja ehkäpä tätä ”Siirtomaa-Suomea” kannatti lähestyä ystävällisemmässä hengessä ja alemmin tuontitullein? Puuta ja tervaa näet tarvittiin, ja omat metsänsähän Britannia oli hävittänyt jo paljon aikaisemmin ja Kanada oli Pohjoismaita paljon kauempana. – Toki suomalaista lankkua vietiin paljon muuannekin.

Suomesta olikin jo 1800-luvun puolivälissä tullut ihan varteenotettava sahatavaran viejä, vaikkei vienti noussutkaan vielä puolta miljoonaa kuutiota suuremmaksi. Mutta tälläkin määrällä se merkitsi lähes puolta kaikesta viennistämme. Näin siitäkin huolimatta, että maamme valtiovalta oli tehnyt ”lähes kaikkensa” estääkseen tällaisen kehityksen. Sahojen perustaminen oli ollut luvanvaraista ja tuotanto tiukasti säännöstelltyä. Ennen kaikkea

oli pelätty metsien loppumista, ja jossain määrin oli haluttu suojella myös vuoriteollisuuden, rautaruukkien, etuja. Myös sahaliikkeen muuttuminen askartelumaisesta käsityöstä täysveriseksi liiketoiminnaksi – kaikkine kom-mervenkkeineen – esimerkiksi sellaisten yrittäjien kuin E. J. Längmanin ja N. L. Arppen toimesta – pelotti vanhoillista virkakuntaa. Niinpä herro-jen höyrysaha- ja muut suursuunnitelmat estettiin, eli ”Arppe, Längman ja heidän hengenheimolaisensa törmäsivät vanhan järjestelmän matalaan kattoon”; ilmeisesti ei eletty vielä ”ilmaisten lounaitten” aikaa. Kuisma ot-sikoikin seuraavan lukunsa ”Senaatin sahaviha” – ehkä hieman liioitellen. (Muutenkin Kuismalla riittää sanoittelua niin lauseissa kuin väliotsikoissa, kuten ”Huipputeknologian siirtoa ja ihmissalakuljetusta” ja ”Marx, Engels & Lönnrot”).)

Olihan meillä valmistettu sahatavaraa jo vuosisatojen ajan. Maamme en-simmäinen vesisaha perustettiin vuoden 1550 tienoilla, ja aikaa myöten nii-den määrä alkoi kasvaa niin että 1600-luvun lopulla sahoja oli jo parisataa. Ne olivat kaikki kuitenkin pieniä, vain muutamia satoja tai ehkä enimmillään parituhatta tukkia vuodessa sahaavia. Hollantilaisten kehittämä ohutterä otettiin Suomessa käyttöön 1700-luvun alussa – selvästi ennen emämaa-Ruotsia – ja se lisäsi aikaa myöten sahojen tuotantotehokkuutta. Sahoja koskevat tuotantorajoitukset kuitenkin säilyivät ja jatkuivat myös Venäjän vallan aikana. Se merkitsi, että sahojen koko säilyi pienenä: ennen vuonna 1861 tapahtunutta sahojen vapauttamista meillä oli vain muutama saha, jolle oli myönnetty 10 000 tukin sahausoikeus. Tuotantokiintiöiden ohella sahoille oli määrätty myös tukkien hankinta-alueet; oli kyse siis valtion harjoittamasta ”savujaosta”!

Senaatti perusteli rajoituksiaan metsävarojen hävityspelolla ja metsien huonolla hoidolla, mutta käsitys ei perustunut parempaan tietoon. Sama tiedonpuute koski myös saksalaisen Edmund von Bergin vuonna 1858 tekemää ”konsulttiraporttia” maamme metsätalouden tilasta. Senkin syn-kistelyt maamme metsien kurjasta tilasta perustuivat vain harhaisten virka-miestietojen ohella joihinkin havaintoihin maanteiden varsilta sekä kylien ja kaupunkien ympäristöstä, missä metsät olivatkin – ymmärrettävästi – tulleet hakatuiksi monin paikoin melko tarkkaan. Myös eräillä seuduilla, kuten Pohjanmaan tervanpolttoalueilla, oli metsiä todella hävitetty. Mutta metsää-hän meillä oli. Miten muuten oli selitettävissä, että maamme sahateollisuus pystyi 50 vuodessa lisäämään tuotantonsa viisinkertaiseksi, ja vielä muun teollisen ja muun puunkäytön vahvan kasvun ohessa?

Ihmeellisenä voikin pitää, ettei C. W. Gylgénin vuonna 1853 tekemä arvio – ensimmäinen laatuaan – maamme ”metsätaseesta” näyttänyt saaneen minkäänlaista huomiota julkisuudessa; siinähän todettiin että puunkäyttö oli Suomessa vain reilu puolet metsien kasvusta! Vähän vastaavanlaista liioittelun ja tietämättömyyden tuntua voisi sanoa olleen havaittavissa myös Metsäteollisuuden Keskusliiton ja Suomen Pankin harjoittamassa inves-tointilupajärjestelmässä 1970- ja 1980-luvuilla!

Mitä sitten tarvittiin, että sahaliikkeestä tuli isovolyyminen teollisuudenala? Markkinoita, tuotantoa, pääomia ja yritteliäisyyttä. Luonnollisesti myös

raaka-ainetta ja työvoimaa tarvittiin, mutta niitähän meillä oli ollut siihenkin saakka, ja vieläpä halpaan hintaan. Tuotanto sen sijaan oli ollut suurin pullonkaula sahoja koskevien rajoitusten vuoksi. Toki sahauskiintiöitä oli pystytty kiertämään laittomalla ylisahauksella sekä laillisella käsinsahauksella, mutta vasta vuoden 1860 tienoilla tapahtunut höyrysahojen salliminen sekä sahauskiintiöistä luopuminen loi edellytykset sahojen tuotannon kasvulle. Euroopan markkinoille oli suomalainen tavara mahtunut ennenkin, joskin laatunsa tähden usein huonompihintaisena, mutta Britannian tuontitullien asteittainen alentaminen vuodesta 1842 alkaen tarjosi myös Suomelle aiempaa laajemmat vientimahdollisuudet.

Pääoma ja yrittäjät liittyivät paljolti yhteen. Höyrysahat, vaikka tulivatkin noin kolme kertaa vesisahoja kalliimmiksi, eivät vaatineet kovin suuria pääomia. Sen sijaan tuotantoprosessin pitkä kesto kannolta ostajan sata-mavarastoon sitoi pääomia. Osin ne löytyivät vanhoilta kotimaisilta sahayrittäjiltä, sellaisilta kuin Hackmanin, Wahlin, Rosenlewin sekä Snellmanin ja Bergbomin kauppahuoneet, joiden tukena rahoitusjärjestelyissä oli myös näiden ulkomaisia liike- ja pankkikumppaneita.

Osaksi sahateollisuutemme nousu perustui ulkomaiseen pääomaan ja yrittäjyyteen. Norjalaisten Gutzeitin, Otterstadin, Fleischerin ja eräiden muiden ohella myös ruotsalaisia ja muitakin yrittäjiä tuli Suomeen saha-onneaan koettamaan. Ulkomaalaisten merkitystä ei pidä kuitenkaan liioitella, vaikka heidän mukanaan tulikin rahojen ohella uutta tekniikkaa ja osaamista: Kuisman laskelmien mukaan vuosina 1860-77 perustetusta 60 höyrysahasta vain viidesosa oli ulkomaisomistuksessa, ja heistäkin suhteellisesti suurempi osa luopui pelistä melko nopeasti rahojen loppumisen myötä. – Toki myös osa suomalaisyrittäjistä ajautui vararikkoon saha-alan turbulensseissa. Silti Kuisma tähdentää suomalaisten sahayrittäjien roolia. Vanhat ja monesti varovaiset kauppahuoneet menestyivät parhaiten, mutta alalle tuli myös uusia yrittäjiä, sellaisia kuin Antti Ahlström, Aug. Eklöf, A. J. Mustonen ja Gustaf Cederberg. Se merkitsi, että ajoittain alettiin kuulla myös suomea vuodesta 1884 alkaen pidetyissä sahanomistajien kokouksissa.

Höyrysaha oli kuitenkin perusta sahojen nousulle. ”Yksi sadasosa 1860, viidesosa 1870 ja yli kaksi kolmasosaa vuonna 1877”, pelkistää Kuisma höyrysahojen osuuden nopean kasvun sahojen tuotannosta. Samalla muuttui maamme sahakartta: valtaosa höyrysahoista rakennettiin rannikon jokisuille. Myös uitto astui uuteen aikakauteen; miljoonat tai ainakin miljoona tukkia alkoi uida muuallakin kuin vain Kymijoessa. ”Uuden sahateollisuuden tunnuksiksi tulivat satojen kilometrien pituiset laajat kaukositot ja rannikon lastauspaikkojen tuntumaan organisoitu suurituotanto.”

Höyrysahojen salliminen ja sahojen vapautus ei merkinnyt nopeaa muutosta sahaliikkeessä. 1860-luku oli vaikea vuosikymmen: Suomessa koettiin kolme ankaraa katovuotta ja elettiin taloudellisesti vaikeita aikoja. Silti Kuisman toteama, että ”teollisuus oli kriisissä, konkurssiaalto pyyhki yli maan ja toimeliaisuus supistui dramaattisesti”, tuntuu hieman liioitellulta. Totta oli, että sahatavaramarkkinoilla oli tiukan rahan ohella ankara

taantuma, mikä merkitsi sahojen tuotannon supistumista ja myös saha-konkursseja, mutta silti vuosikymmenen aikana lähti käyntiin viitisentoista höyrysahaa. Sahapatruunat olivat myös osaltaan hankkimassa apua maa-seudun hädänalaisille omilla ja ulkomaisten liikekumppaniensa varoilla. Myös metsätöitä pyrittiin järjestämään tarvetta enemmän. Tukin hinnat säilyivät alhaisina, mutta monenkaan talonpojan ei vielä tuolloin tarvinnut ryhtyä tilaansa myymään. - Seuraava vuosikymmen oli sitten sahojen juhlaa, etenkin sen alkupuolisko ja etenkin höyrysahojen juhlaa. Ei siis ole katteetonta puhua 1870-luvun alkupuoliskon ”suuresta tukkihuimauksesta”.

Kuisma tuo hyvin esiin sen, että vaikkakin valtiovalta valitsi 1800-luvun puolivälissä teollisuuden maamme taloudellisen kehityksen tieksi, niin sa-hat eivät kuuluneet siihen industrialismiin, jota piti suosia erioikeuksin ja tuontitullein. Metsäthän eivät riittäneet, ja sitä paitsi laudat ja lankut koet-tiin lähinnä raaka-aineen vientinä. Sahamiehet olivat kuitenkin eri mieltä, ja ”kehityksen valtavirta ohjautui kuitenkin ennakoimattomiin uomiin”.

Sahamiehillä riitti vaikeuksia myös sahatavaramarkkinoiden ailahtelevuu-den takia (seitsemää huonoa vuotta ei suinkaan seurannut seitsemän hyvää, vaan yleensä vain vuosi tai kaksi), mutta silti uusia sahoja perustet-tiin ja tuotanto kasvoi. 1900-luvun alussa sahatavaran tuotanto oli yli 2,5 milj. m³, josta valtaosa oli vientiä. Se oli edelleenkin liki puolet maamme kokonaisviennistä. Sahateollisuus säilytti ykkösasemansa vientitulojen hankkijana 1930-luvulle saakka, jolloin massa- ja paperiteollisuus yhteen-laskettuna meni sahojen edelle.

Kuljetusolojen kehittymättömyys oli kuitenkin rajoittanut osaltaan sahaliik-keen nousua 1800-luvulla. Merirahdit tulivat halvalla bulkkitavaralle varsin korkeiksi ja tavarain saaminen sisämaasta vientisatamiin oli työlästä ja kallista. Höyryvoima tuli pelastukseksi tähänkin ongelmaan: höyrylaivojen tulo alensi merirahteja ja höyrysahojen salliminen mahdollisti paremman tuotantotehokkuuden sekä ennen kaikkea päästi lankkujen ja lautojen maitserahtaamisen riasasta.

Kuisma tuo hyvin esiin kuljetusten merkityksen sahaliikkeelle ja korostaa tässä yhteydessä myös J. V. Snellmanin roolia. Vaikka Snellman ei usko-nutkaan metsien merkitykseen maamme talouselämän pitkäaikaisena hy-väntuojana, hän kannatti sahojen vapautusta ja samalla liikenneyhteyksien parantamista. Saimaan kanava ja Helsinki-Hämeenlinna-rata olivat tämän kehityksen ensiaskeleet; molemmissa tuli sahatavarasta yksi tärkeimpiä rahtitulojen tuojia. Molemmat olivat myös ”hengeltään” vahvasti fennomaa-nisia hankkeita, vaikka molemmissa virkamiesjohto säilyi pitkään ruotsin-kielisinä. Sen sijaan ”Murtaja”, maamme ensimmäinen jäänsärkijä, kuten tuolloin sanottiin, jonka hankintaa etenkin G. A. Serlachius oli voimalla aja-massa, tuskin oli hintansa väärtti, niin Ruotsista se vaikka hankittiinkin. Kuisma on valinnut kirjansa takakanteen J. K. Paasikiven toteamuksen vuodelta 1926: ”Jos Suomi nyt poistuisi, niin lukuunottamatta Sibeliusta, ei ihmiskunnan sivistys henkisesti kärsisi sanottavasti. Pääasiallinen aukko olisi taloudellinen. Puutavaran ostajat tuntisivat.” Tuolloin Suomi olikin noussut Euroopan johtavaksi sahatavaran viejäksi, joten väitteellä oli oma

peränsä. Nykyään ei Paasikiven lausahdus pitäisi enää taloudenkaan osalta paikkaansa: vaikka sahatavaran vientimme nousee edelleenkin noin 6 milj. m³:iin, se määrä olisi helposti paikattavissa jo yksin Länsi-Euroopan kasvaneella sahauskapasiteetilla. Vientimme loppumisesta kärsisivät eniten metsänomistajat, ja heistäkin vain pienelle osalle se merkitsisi muutosta elintasoon.

Vaikka Kuisma perustaakin kirjansa paljolti aiempaan tuotantoonsa, hän on kaivanut esiin myös uusia näkökulmia ja näkijöitä. Yksi mielenkiintoisimpia on Johan August von Essen (1815-73), toimittaja ja kirjailija, josta 1860-luvulla tuli Kuopion läänin kuvernööri (oli jo "Metsäteollisuuden maan" 2. versiossa). Essen oli liberaali kirjoittaja, joka kannatti myös sahausksen vapauttamista perustellen sitä mm. sahojen maksamalla saha-verolla, joka oli reilut 10 % sahojen bruttotuloista ja siten "niin äärettömän suuren, että tuskin Saksan pelipankit verottivat asiakkaitaan kovemmin". Jo yksin tämän mutta myös sahaliikkeen suurten vientitulojen ja korkean kotimaisuusasteen tähden sahausksen rajoitukset olivat valtiontalouden kannalta täysin järjettömiä. Vääryys korostui siinä, että "sahat laivaavat maahan rahaa, kun taas tehtaat vievät rahoja maasta". Vaikka Essen kärkeistikin, tuskin hänen näkemyksissään oli jälkiviisauden makua, niin kuin Kuisma hieman epäilee.

Suppeahkosta sisällöstään huolimatta kirja antaa oivallisen kuvan siitä, miksi ja miten sahaliikkeestä kehittyi maamme ykkösteollisuus pitkäksi aikaa, vastuksista huolimatta, joita kyllä riitti. Kirja ei kuitenkaan ole saha-teollisuuden uusi historia; Jorma Ahvenaisen perusteellista sahaistoriaa tarvitaan siis edelleen. Mutta Kuisma tarjoaa uusia näkökulmia aiheeseen. Myös kirjoittajan aiemmasta tiivistynyt kirjoitustyyli helpottaa asioiden ymmärtämistä: "Ruotsin tie oli Suomen tie."

Jumalillakin on kantapäänsä. Kirjaan on jäänyt muutama pieni kauneusvirhe; esimerkiksi viimeisellä sivulla Kuisma onnistuu pitämään "Norskan sahan" Kotkassa vielä Stora Enson omistuksessa. Ehkä voi myös kyseenalaistaa Rovaniemen luonnehtimisen "Lapin uudeksi puutavarakeskukseksi". Ne eivät vähennä kirjan arvoa: Kuisma hallitsee asiansa. Todella opettavainen kirja näennäisestä suppeudestaan huolimatta. Se jopa luo uskoa sahojemme uuteen tulemiseen.

Esko Pakkanen

Uusia julkaisuja

Hokka, Timo ym. (toim.) 2012. EVO 150: metsän opetuksia. Hämeen ammattikorkeakoulu. HAMKin julkaisuja 3/2012. 144 s.

Koipijärvi, Erkki 2011, Isä, poika ja linnunrata. Kintunjälki.

Niskakoski, Kalervo ja Taskinen, Keijo. 2012. Äkäslompolo: seitsemän tunturin kylä ajan virrassa. Kirjakaari. 160 s.

Niskakoski, Kalervo, Taskinen, Keijo ja Myyrä, Aki. Äkäslompolo : the village of seven fells in the flow of time [English translation: Aki Myyrä]. 159 s.

Partanen, Jouni. 2012. Metsien miehiä ja naisia. Punkaharju: Luston Tuki.

Parrotta, John A. ja Trosper, Ronald L. (toim.) 2012. Traditional forest-related knowledge: sustaining communities, ecosystems and biocultural diversity. World forests 12. 621 s.

Metsien miehiä ja naisia Vuosilusto 9

Lusto - Suomen Metsämuseo & Metsähistorian Seura.
Toim. Jouni Partanen. Luston Tuki Oy.

Jäsenmaksuun sisältyvä ja joka toinen vuosi ilmestynvä aikakausjulkaisu Vuosilusto postitetaan nyt painotuoreena seuran jäsenille. Metsien miehiä ja naisia on julkaisusarjan yhdeksäs numero. Luston perustama Vuosilusto on ilmestynyt vuodesta 1996 ja sitä on toimitettu yhdessä Metsähistorian Seuran kanssa vuodesta 2000 lähtien.

Metsien miehiä ja naisia perustuu pitkälti Metsähistorian Seuran, Jyväskylän yliopiston ja Luston yhdessä keväällä 2011 järjestämään biografia-aiheiseen tutkijaseminaariin ja sen esitelmiin. Mukana on kuitenkin myös muita artikkeleita. Osa artikkeleista on vertaisarvioitu.

Vuosilustoa myyvät Luston Puoti Punkaharjulla ja Tiedekirja Helsingissä.

Metsähistorian näkökulmia ja tutkimusta

Metsähistorian merkityksestä ja tarkoituksesta

Olen kaikesti kirjoittanut puolentusinaa historiateosta metsästä ajattelematta sanaa metsähistoria. Mitään vikaa ei kahden läpikotaisin tunnetun asian yhdistämisessä kuitenkaan ole. Metsähistoria on syvempi kuin metsäteollisuuden ja metsätalouden historia, mutkattomampi kuin metsän mentaali-, eko- tai kulttuurihistoria. Aihe on laaja. Siinä haarautuu monta oksaa. Mikäli metsäpatruuna-elämäkertani ja metsäläisten väkivalta- ja seksuaalirikoksia käsittelevät tutkimukseni luokitetaan metsähistoriaksi, hyvä niin.

Kuten melkein kaikilla keski-ikäisillä suomalaisilla, on minulla metsään liikeinen suhde. Vartuin syrjäkulmilla, joilta sienestämisen, marjastamisen ja samoilemisen vietit jäivät pysyviksi. Nykyisin metsä on minulle ainoa paikka laukaista kiihkeän kirjoitustahdin aiheuttamia jännitystiloja.

Metsään voi Suomessa mennä aina, mutta millaiseen metsään? Oma mielenmaisemaani eivät vastaa asumaton erämaa ja varsinaiset luonnon ihmeet. Etsin ihmisen ja puiden yhteyttä. Asettaessani asioita järjestykseen tahdon nähdä ylimuistoisesti viljellyn pellon laidan, järvenrannan Kainuussa muutamine savuineen tai Vantaalla historiallisesta Kuninkaantiestä haarautuvan metsäpolun, jolla Mikael Agricola on voinut kyykistyä saman kiven juureen kuin koirani.

Metsähistorioitsijaa minusta ei tullut harrastusten tai estetiikan pohjalta. Kouriintuntuva syy oli metsien vihreä kulta. Urani alusta saakka olen tehnyt tilaustöitä, joiden rahoitusta on pohjustettu 1800-luvun saharyntäyksestä saakka. Olen viihtynyt tässä lajityypissä. Tilaustyöt eivät maistu puulta, koska ne yleensä käsittelevät yritystasoa isompia kysymyksiä. Opettajani Markku Kuisman jäljillä olen etsinyt metsän merkitystä ja tarkoitusta modernin Suomen synnyssä.

Nälkävuosista 1867–1868 lähtien ”Euroopan kerjäläinen” ponnahti ihmeen nopeasti, parin sukupolven aikana, alistetusta kehitysmaasta itsenäiseksi teollisuusmaaksi. Tätä prosessia lykki vauhtiin metsien vihreä kulta, sahoissa ja paperitehtaissa vuoltuna.

Talouden metsäpolku oli ratkaiseva myös valtiolliselle itsenäisyydelle. Paljon on kirjoitettu Porvoon valtiopäivistä 1809 tai siitä, oliko suuriruhtinaskunnassa yleisvaltakunnallista lainsäädäntöä jo ennen helmikuun manifestia 1899. Metsähistorioitsija voi todeta, että valtio-oppi ja kansaliikkeet olivat vain lumetta ja pintavärähtelyä. Olivat aatteet miten pakahduttavia hyvänsä, ei kurja reuna-alue voinut nousta täysivaltaiseksi kansakunnaksi ilman viennituloja, tehtaita, koneita, pankkeja, höyrylaivoja, rautateitä ja metsäpatruunoiden muodostamaa kotimaista liikemieseliittiä. Ilman metsäteollisuuttaan

ja sen kerrannaisvaikutuksia olisi havumetsien maa ehkä itsenäistynyt pohjalaisten heimokapinalla, mene ja tiedä. Mutta siinä tapauksessa olisi taloudellinen itsenäisyys jäänyt yhtä masentavaksi kuin 1960-luvun Afrikassa.

Metsä-afäärit ovat paikallinen ja kansallinen luomiskertomuksemme. Niihin sisältyy jopa globaali juonne. Suomalaiset oppivat 1800-luvulla aivan ensiaallossa valmistamaan paperia puusta. Mäntän, Nokian, Tampereen ja Kymenlaakson massatuotanto nousi juuri silloin, kun koko eurooppalainen sivilisaatio oli kuristumaisillaan paperipulaan. Vanhat raaka-aineet papyrus ja lumppu olivat aivan liian kalliita sanomalehtien ja romaanien miljoonapainoksiin. Suunnattoman kysynnän tyydytti vain bulkki.

Havumetsien, metsäläisten ja metsäpatruunoiden maa tuli kulttuurikansojen avuksi juuri oikealla hetkellä. Meidän ansiostamme oli Englannin kotirouvilla mahdollisuus lukea Charles Dickensiä ja Venäjän työmiehillä kommunistista kiihotuskirjallisuutta. Ja osin suomalaisesta paperista johdetaan, että Brittiläisen imperiumin virastot pystyivät painamaan miljoonat käskynsä ja kaavakkeensa, joilla hallinnoitiin puolta maailmaa. Tämän meriitin olisi syytä kuulua suomalaisten yleissivistykseen. Me luulemme, tietyn nuotiopiirin ulkopuolella, Paavo Nurmea, marsalkka Mannerheimia tai Jean Sibeliusa ”globaaleiksi” merkkimieheksi. Tosiasiassa modernin maailman menoon ovat väkevämmin vaikuttaneet Mäntän G. A. Serlachiuksen ja Nokian Fredrik Idestamin kaltaiset puunjalostajat.

Jo 1800-luvulla pohdittiin paljon sitä, miksi Afrikka on köyhä ja muutamat Euroopan valtiot rikkaita. Rikkailla mailla tarkoitettiin esim. nopeasti teollistuneita Englantia ja Saksaa, ei missään nimessä Suomea. Kylmän pohjolan vaurastumisen puolesta ei moni seikka puhunut.

Suomella oli väkilukuun suhteutettuna Euroopan suurimmat metsävarat ja hieman vesivoimaa. Ensimmäisessä aallossa niiden hyödyntäminen kysyi ulkomaista pääomaa ja yrittäjiä kehittyneemmistä kulttuureista. Sitten Suomi tarvitsi ehdottomasti myös oman kansallisen liikemieseliitin. Metsäpatruunat eivät yleensä olleet suomenkielisiä tai isänmaallisiakaan. Käytännön syistä he kuitenkin sitoutuivat suuriruhtinaskunnan erityisetuihin monen sukupolven ajaksi. Siksi heidän afäärinsä koitui ison kansanosan yhteiseksi hyväksi. Varhain kehittyneiden puunjalostajien ansiosta Suomesta ei tullut yhdestä raaka-aineesta riippuvaista lastua maailmantalouden laineilla.

Metsäpatruunat eivät 1800-luvulla valjastaneet pelkästään uinuvia luonnonvaroja vaan myös uinuvia sielunvoimia. Heidän johtoajatuksiinsa kuului liikemiesten itsetunnon nostattaminen. Ryysyistä rikkauksiin nousseet aggressiiviset kamppailijat ymmärsivät, ettei kansakunnan kannata ruikuttaa Ruotsin ja Venäjän sortoa. Parempi oli ajatella, että vielä mekin näytämme. Ei pelkästään aineellisella vaan myös henkiselä tasolla metsä-afääri muokkasi alistettua kehitysmaata itsenäiseksi teollisuusmaaksi.

Metsähistorioitsijan katsannossa Suomi ei syntynyt Koskelan Jussin suolla, jossa syntyi vain uutta peltoa. Moderni Suomi syntyi Tampereen, Valkeakosken, Mäntän, Kuusankosken ja Varkauden kaltaisissa tehtaanpiipputaajamissa sekä järkiperäisesti käytetyssä metsässä. Toivoakseni näistä ajatelmista joskus koituu, vaikkapa koulukirjojen yhden luvun kautta, nostetta metsäläisylpeydellemme, joka on yhä tärkeä sielun voimavara.

Teemu Keskisarja FT, Suomen ja Pohjoismaiden historian dosentti
Helsingin yliopistossa

Teemu Keskisarja piti Metsähistorian seuran jäsentilaisuudessa 3.2.2012 Tieteiden talolla Helsingissä kirjaansa "G. A. Serlachius - metsäruhtinas ja paperiperkele" pohjautuvan esitelmän.

Mäntänkoski luonnontilassa 1850-luvulla.

Akseli Gallen-Kallela: G. A. Serlachius.

Tehdaspuu Oy 1968–1996

Tehdaspuu Oy -niminen yritys, jonka suuret itäsuomalaiset metsäyhtiöt A. Ahlström Osakeyhtiö, Oy Kaukas Ab, Kymin Osakeyhtiö ja Oy Tampella Ab perustivat 1967 fuusioimalla metsäosastonsa, toimi 1968–1996. Sen päätoimialue oli Itä- ja Keski-Suomi ja se toimi vaihtelevan aktiivisesti myös Oulun läänin kaakkoiskulmalla ja eteläisimmässä Suomessa idästä Turun saaristoon saakka.

Tehdaspuun perustajien tarkoituksena oli metsäosastojen fuusioinnilla parantaa yritystensä kannattavuutta, joka ei ollut onnistunut tehtaiden toimintaa rationalisoimalla. Yritysten neuvottelut puunhankinnan rationalisoinniksi alkoivat jo 1960-luvun alkupuolella, jolloin siihen osallistuivat Enso-Gutzeit Osakeyhtiö, Rauma-Repola Oy sekä myöhemmin Tehdaspuun osakkaiksi tulleet Ahlström, Kaukas ja Kymi.

Neuvotteluja yhteistyöstä käytiin tiiviisti usealla organisaatiotasolla. Aluksi tavoitteena oli edellä mainittujen viiden yrityksen, Saimaan Viitosten, pitkälle menevä yhteistyö. Sen tiellä oli kuitenkin liikaa esteitä. Saimaan Viitosia ei syntynyt, mutta syntyi Kolmoset, kun Ahlström, Kaukas ja Kymi jatkoivat yhteistyöneuvotteluja. Ne johtivat yhteisen puunhankintayhtiön Tehdaspuu Oy:n perustamiseen. Kolmosten neuvottelujen ollessa loppusuoralla Tampella ilmoitti olevansa kiinnostunut liittymisestä tähän yhtiöön. Kolmoset hyväksyivät Tampellan esityksen. Osakkaat Ahlström, Kaukas, Kymi ja Tampella allekirjoittivat Tehdaspuu Oy:n perustamissopimuksen 7. joulukuuta 1967.

Tehdaspuun hallituksen muodostivat osakkaiden toimitusjohtajat ja heidän varamiehinään olivat osakasyritysten metsäpäälliköt. Hallituksen alaisena toimi johtokunta, jonka jäseninä olivat metsäpäälliköt ja Tehdaspuun toimitusjohtaja, varajäseninä pääasiassa metsäpäälliköiden lähimmät alaiset. Toimitusjohtajan johtamaan johtoryhmään nimitettiin seitsemän osakkaiden palveluksessa ollutta miestä, jotka osastopäälliköinä vastasivat yritystasolla hallinnon, kehittämisen, talouden, puutavaran oston ja kuljetuksen suunnittelusta ja valvonnasta. Toiminta-alue jaettiin kahteen piirikuntaan ja kumpikin piirikunta neljään hankinta-alueeseen.

Piirikuntaa johti ylimetsänhoitaja (johtoryhmän jäsen) ja hankinta- aluetta aluemetsänhoitaja. Hankinta-alueet oli jaettu yhteensä 52 piiriin. Tehdaspuu aloitti toimintansa organisaatiolla, jossa oli yhteensä 715 toimihenkilöä, heistä keskuskonttorissa 67, muussa organisaatiossa 648. Se oli tietoisesti liian kevyt miehitys, vain 62 prosenttia osakkaiden metsäosastojen vahvuudesta.

Tehdaspuun organisaatio poikkesi huomattavasti siihenastisista puunhankinnan organisaatioista. Sekä keskuskonttorissa että aluekonttoreissa oli viisi funktionaalista esikuntaosastoa, jotka antoivat esikuntavastuisia ohjeita ja johtivat kenttää joissakin asioissa asetietä. Tehdaspuuta perustettaessa ei ollut metsäalalla eikä muillakaan aloilla samaa täsmällistä johtamistoimen terminologiaa kuin nykyisin. Johtamistoimen käsitteiden omaksumiseksi käytettiin runsaasti konsulttiapua. Tehdaspuussa tehtiin silloin perustavaa laatua olevaa työtä suomalaisten yritysten johtamistoimen hyväksi.

Lähes 30 vuotta jatkuneen toiminnan aikana Tehdaspuun organisaatiota muutettiin huomattavasti. Johtokunta lakkautettiin jo ensimmäisen toimintavuoden jälkeen ja piirikuntajaosta luovuttiin vuotta myöhemmin, jolloin aluemetsänhoitajien suoranaisiksi esimieheksi tuli aluksi varatoimitusjohtaja, myöhemmin toimitusjohtaja. Hankinta-alueita oli yhtiön lopettamisvaiheessa enää neljä (alus 8), piirejä 22 (52) ja toimihenkilöitä 573 (715). Hankintamäärä oli kasvanut kaksinkertaiseksi 5,5 miljoonasta lähes 11miljoonaan kuutiometriin.

Tehdaspuun osakkaat hyväksyivät yhtiön perustamispäivänä konsortiosopimuksen, joka määritteli varsin yksityiskohtaisesti ne pelisäännöt, joiden

mukaan yhteistä puunhankintaa on hoidettava. Konsortiosopimuksen keskeiset kohdat olivat seuraavat:

- Sopimus käsittää kaiken osakkaiden tarvitseman puun hankinnan.
- Osakkaat päättävät itse puutavaran otosta omista metsistään.
- Tehdaspuun on täytettävä normaalihankinnan vaje marginaalihankinnalla.
- Tehdaspuu ostaa puut komissionäärinä yhteiseen lukuun ja jakaa kunkin puutavaralajin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa jollekin osakkaista.
- Puunhankinnan kokonaiskustannusten minimoimisesta aiheutuvan teoreettisesti halvimpien tehdashintojen ja todellisten tehdashintojen eron tasaamiseksi lasketaan kullekin kuitupuulajille kompensatio, jossa teoreettisen hyödyn saanut osakas maksaa puolet saamastaan hyödystä teoreettisen lisäkustannuksen saaneelle osakkaalle.

Kompensaatiolla oikaistiin siis kuljetusoptimoinnin aiheuttama kustannussäästöjen epäsymmetrinen jakautuma. Hyvitykset olivat enimmillään muutaman miljoonan markan tasoa. Kompensatio toteutettiin aluksi vain kuitupuulle. Se ulotettiin vuodesta 1980 alkaen myös havutukkeihin, tosin vain osittaisena. Osakasrakenteen kutistuttua kompensatiolaskennasta luovuttiin 1980-luvun lopulla.

Tuontipuun osuus Tehdaspuun puunhankinnasta vaihteli vuosittain runsaasta kymmenestä 25 prosenttiin. Pääosa siitä ostettiin Neuvostoliitosta. Puuta tuotiin ennen kaikkea siksi, ettei kotimaan puu riittänyt teollisuuden tarpeisiin. Suurin puute oli koivusta, erityisesti koivukuitupuusta.

Tehdaspuun perustajilla oli kaksi päätavoitetta, kustannusten alentaminen ja tehtaiden puuhuollon varmistaminen. Varma puuhuolto oli tärkeä tavoite, mutta tehtaiden puuhuollon kustannusten alentaminen oli sitäkin tärkeämpää. Laajojen keskustelujen tuloksena määriteltiin seuraavat kuusi tavoitetta:

- 1 Metsäliiton eteneminen estetään.
- 2 Osakkaiden keskinäinen kilpailu loppuu.
- 3 Organisaatiokustannukset pienenevät.
- 4 Ostohinnat hallitaan aikaisempaa paremmin.
- 5 Korjuukustannukset alenevat.
- 6 Kuljetuskustannukset alenevat.

Tehdaspuun ostopolitiikan keskeinen päätös oli osallistuminen teollisuuden puunhankinnan yhteistyöhön. Sen tarkoituksena oli yhteistyössä myyjäpuolen kanssa metsiemme täysimääräinen hyödyntäminen ja pitkäjänteinen sopimuspolitiikka. Siihen osallistuivat lähes kaikki suuret puunhankkijat ja osa pienistäkin. Suurista puunhankkijoista Metsäliitto oli yhteistyön ulkopuolelle jääneistä puunhankkijoista merkittävin.

Yhteistoimintaan sitoutuneet yritykset pyrkivät ensimmäisellä tavoitteella, Metsäliiton etenemisen estämisellä, edistämään usean muun tavoitteen saavuttamista. Tavoite ei toteutunut, ja se oli pakko unohtaa, kun Metsäliitto

kasvoi vähitellen yhdeksi kolmesta suuresta puunhankkijasta Tehdaspuun ja Enso-Gutzeitin rinnalle. Se oli kansainvälistynyt ja Metsäliitto-yhtymän teollisuus oli kasvanut huomattavan suureksi. Metsäliiton alkuperäinen rooli puunmyyjien etujen valvojana oli hämärtynyt.

Muut tavoitteet edellyttivät kustannusten alentamista tai niiden aikaisempaa parempaa hallintaa. Tavoitteet oli määritelty enemmän laadullisina kuin määrällisinä, mitä voi pitää heikkoutena, mutta puunhankinnan voimakkaasti vaihtelevissa olosuhteissa se oli usein ainoa vaihtoehto. Voimakkaan kehittämistyön ansiosta kustannusten hallinnan voitiin todeta parantuneen ja kustannusten alentuneen. Tätä päätelmää tukevat myös ulkopuolisten lausunnot.

Tehdaspuu sai hoidettavakseen osakkaiden metsät, enimmillään 550 000 hehtaaria ja niiden mukana runsaasti metsänhoidon menetelmiä taitavia ammattimiehiä. Osakkaiden käyttämät menetelmät erosivat kuitenkin olennaisesti toisistaan. Tehdaspuu joutui valitsemaan niistä parhaat ja luomaan tarvittaessa uusia menetelmiä. Osakkaat ilmoittivat Tehdaspuulle selvästi, että niiden metsiä on hakattava puuntuotannon kannalta järkevästi. 1985 tehty inventointi osoitti, että Tehdaspuun toiminta on ollut oikeansuuntaista, sillä metsät olivat monen mittaustuloksen mukaan kehittyneet myönteisesti, hakkuumahdollisuudetkin kasvaneet 50 prosenttia. Osakkaiden omat metsät antoivat tehtaille tietyn perusturvan silloinkin, kun ostotoiminta ei edistynyt suunnitelmien mukaisesti.

Ennen Tehdaspuuta, 1900-luvun alkupuolella, Suomessa toimi muutamia usean yrityksen yhdessä omistamia yhtiöitä, joiden tavoitteena oli puunhankinnan rationalisointi. Yritysten yhteisiä puunhankintaorganisaatioita ei Suomessa ollut toiminnassa 1930-luvun jälkeen kolmeen vuosikymmeneen. Vaikka Tehdaspuu ei ollut Suomen ensimmäinen puunhankinnan rationalisointihanke, se oli merkittävin siihenastisista hankkeista tällä alueella. Se oli merkittävin järjestelyyn sisältyvien puumäärien ja henkilöstömäärien osalta ja se muutti puunhankinnan järjestelyjä enemmän kuin mikään muu hanke sitä ennen.

Yrityskauppojen ja fuusioiden seurauksena Kymi [Kymmene Oy] jäi Tehdaspuun ainoaksi osakkaaksi 1994. Tehdaspuun toiminta loppui 1996, jolloin sen ja Repola Oy:n kombinaatiofuusiossa syntyi UPM-Kymmene Oy. Sen yhtiön metsäosasto muodostettiin yhdistämällä Tehdaspuu ja Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n metsäosasto.

FT Veikko Tiainen

Veikko Tiainen piti Metsähistorian Seuran vuosikokousesitelmän Tieteiden talolla Helsingissä 28.3.2012. Esitelmä perustui hänen Jyväskylän yliopistossa 2011 hyväksyttyyn väitöskirjaansa "Vähentäjää vähentämässä, Tehdaspuu Oy puunhankkijana Suomessa".

Kitkan-Livojärven tukinsiirtolaitokset

1800-luvun jälkipuoliskolla sahateollisuuden tuotanto kasvoi nopeaa vauhtia muuttaen koko Suomen talouden rakennetta merkittävästi – oli kyse sitten liikemiehestä, talonpojasta tai palkkatyöläisestä. Puun kysynnän kasvaessa ja kilpailun kiristyessä hankinta-alueet ulotettiin niin kauas kuin se vesistöjä myöten oli mahdollista, sillä rannikon metsät oli nopeasti hakattu tyhjiksi ja maakuljetusten kustannukset nousivat helposti korkeiksi.

Pian tämäkään ei enää riittänyt, vaan raaka-ainetta kipeästi kaivanneet sahayrittäjät laittoivat tukit kulkemaan myös vedenjakajien yli joko lihas- tai konevoimin. Tällä tavoin päästiin käsiksi lähes koskemattomiin metsävaroihin, joiden markkinoissa saavutettiin tukinsiirtolaitosten avulla helposti monopolimainen asema. Ensimmäiset vedenjakajien ylitykset tehtiin Etelä-Suomessa, missä kilpailu hupenevista metsävaroista kasvoi koko ajan, mutta pian pohjoisessakin oululaiset tukkiporvarit ulottivat raaka-aineen hankintansa Vienanmereen laskevan Kitkajärven puolelle.

Koska vaikeat kuljetusolosuhteet, suuren pääoman tarve sekä koveneva kilpailu vaikeuttivat tukkien hankintaa, ryhtyivät alan suurimmat toimijat Pohjois-Suomessa yhteistyöhön. Sen seurauksena J. W. Snellman G:son, G. & C Bergbom ja Leonard Candelin perustivat Iijoelle Kolmiyhtiöksi kutsuman yhtiön hoitamaan raaka-aineen hankintaa heidän sahoilleen. Yksi yhtiön suurista voimannostuksista oli Kitkan-Livojärven ensimmäisen uittokanavan rakentaminen muutaman kilometrin levyiselle kannakselle, joka erotti Pohjanlahteen ja Vienanmereen laskevat vesistöt toisistaan. Koska Kitkan pinta oli 3,8 m Livojärveä matalammalla, jouduttiin puut nostamaan ensin konevoimin ylös, minkä jälkeen tukit uitettiin kanavaa pitkin Livojärveen.

Kitkan metsät olivat säilyneet pitkään metsäkaupoilta, sillä isojakoa varten tehtävä väliaikainen lohkojako saatiin alueella valmiiksi vasta 1886–88. Vaikka alueelta ei kunnon kuljetusväylää vielä ollutkaan, alkoivat oululaiset yrittäjät ostaa Kitkan rannoilta huomattavia määriä puuta. Kaupankäynti kiihtyi entisestään, kun siirtolaitoksen rakentaminen Akanlahdelle aloitettiin. Puiden ostaminen Kitkan metsistä oli vasta ensimmäinen osa puun pitkästä matkasta metsistä Pohjanlahden sahoille, sillä talven hakkuiden jälkeen tukkien uitto merenrantaan kesti yleensä vielä kolme vuotta: ensimmäisenä vuonna tukit saatiin Ijoen vesistöön, toisena vuonna Pudasjärvelle ja vasta kolmantena kesänä Ijoen alajuoksulle.

Tukinsiirtolaitosten avulla puiden saaminen Kitkalta Ijoen vesistöön helpottui huomattavasti, mutta matka Livojärveltä Ijokeen osoittautui luultua haastavammaksi. Kitkalta tulleita tukkeja uitettiin vuosien saatossa sekä Livojoen kautta että kaivettua Kirveskanavaa ja Kostonjokea pitkin, mutta kumpikaan reitti ei ollut ongelmaton. Lopullisesti uittoväylien ongelma saatiin ratkaistua vasta 1930-luvulla, kun Livojoki saatiin vihdoin perattua aiempaa huomattavasti parempaan kuntoon. Myös puiden saaminen Pudasjärveltä eteenpäin oli kauan haastavaa, sillä uittoa rajoitti kalastajien

Kolmas siirtolaitos Kitkan päässä 1930-luvun loppupuolella. Posion kotiseutuseura.

etujen suojeleminen. Vesikuljetus oli pohjoisessa pitkään ainoa mahdollisuus saada vedenjakajan takaiset metsät teollisuuden käyttöön, sillä rautatietä ei koskaan saatu rakennettua Kuusamoon asti.

1900-luvun alkupuolella kilpailu Pohjois-Suomen puista kiihtyi, sillä niin Suomen kuin Ruotsin metsistä alkoi olla vaikea saada laadukasta raaka-ainetta sahoille. Oululaisten yritysten monopoli murentui Kitkan seudulla, kun kilpailijat alkoivat tunkeutua alueelle idästä ja pohjoisesta sekä etelästä lijoen suunnasta. Uusien yrittäjien tuloa seudulle helpotti joen alajuoksun kalastusoikeuksien vuokraaminen, sillä se mahdollisti uiton periaatteessa koko kesän ajaksi.

Yksi oululaisten yhtiöiden pahimmista kilpailijoista oli ruotsalainen Ytterstfors Trävaru Ab, joka laajensi hankinta-alueensa vedenjakajan tienoille asti. Muutaman vuoden kiistojen jälkeen Kolmiyhtiö päätyi yhtiön kanssa lijoella yhteistyöhön, sillä se tuli järkevämmäksi kuin suurta yhtiötä vastaan kamppaileminen. Yhteistyö jäi kuitenkin poikkeukseksi. Varsinkin vuonna 1905 aloittaneen Martinniemen sahan toimintaa Kolmiyhtiö pyrki vaikeuttamaan kaikin mahdollisin keinoin. Toiminta ei alkanutkaan hyvin, mutta saha ei silti luovuttanut, vaan päinvastoin laajensi uuden osakeyhtiön K. E. Blomberg Ab:n osana pääasiallisen hankinta-alueensa vedenjakajan taakse.

Kolmiyhtiö ei kuitenkaan ollut valmis päästämään uusia kilpailijoita Kitkalle. K. E. Blomberg Ab joutui lopulta rakentamaan oman siirtoradan Akanlahdelle saadakseen hakkaamansa puut lijoen vesistöön. Tämä ei kuitenkaan ehtinyt pelastaa yhtiötä, joka ajautui raskaan velkataakkansa alla konkurssiin. Uusi siirtolaitos siirtyi valtion hallintaan, mikä mahdollisti

vedenjakajan takaisten metsien avautumisen lopulta kaikille halukkaille. Aikaisemmat lijoen uiton hallitsijat joutuivat sopeutumaan uuteen tilanteeseen, jossa ne eivät voineet enää yksin sanella lijoen uiton sääntöjä. Ensimmäisen maailmansodan aikana yhteistyö vesistöllä laajenikin, kun uittoyhdistys perustettiin, ja yhteisuito lisääntyi leviten 1930-luvun lopulla myös vedenjakajan yli.

Suomen itsenäistymisen jälkeen Kitkalle tuli uusia yrittäjiä ja vanhat vetäytyivät sieltä pois. Kilpailun vapautumisesta huolimatta vedenjakajan takaa siirretyn puutavaran määrä ei yltänyt 1920-luvun alun jälkeen entisiin lukuihin hyvien metsien puutteen ja heikkojen taloudellisten suhdanteiden takia, vaikka uitto huomattavasti nopeutuikin siirtoradan ja uiton huomattavan tehostumisen ansiosta. Vasta vuosikymmenen loppupuolella seudun metsistä käytiin taas kilpailua, mutta sekään ei kestänyt kauan.

Lopullisesti Akanlahden toisen siirtolaitoksen toiminta päättyi vuoden 1929 pörssiromahdukseen, joka päätti vuosiksi hakkuut Kitkan ympäristössä. 1930-luvun kuluessa kiinnostus vedenjakajan takaisiin metsiin kasvoi jälleen. Seutu oli edelleen lähes tietön, ja jotta metsiin olisi päästy käsiksi, piti metsähallituksen rakentaa Akanlahden rapistuneen siirtoradan tilalle uusi siirtolaitos. Sen avulla voitiin siirtää myös pienempää pinotavaraa, jonka kysyntä kasvoi koko ajan. Uusi siirtolaitos oli aikaisempia tehokkaampi, ja kun myös järvi- ja jokiuitot tehostuivat huomattavasti, saatiin puut vedenjakajan takaa jo vuodessa Pohjanlahdelle. Uuden laitoksen toiminta ei kuitenkaan alkanut ruusuksella, sillä toinen maailmansota keskeytti jälleen hakkuut alueella, ja säännöllisesti siirtolaitosta käytettiin vasta 1950-luvun puolivälistä lähtien.

Autokuljetukset olivat pitkään suuressa osaa Pohjois-Suomea lähes mahdollittomia heikon tieverkoston takia, ja vaikka vedenjakajan takaa yritettiin useampaan otteeseen saada puita maata pitkin myös konevoimin, päättyivät kokeilut usein huonosti. Kitkan seudulla kesti aina 1960-luvun alkuun, ennen kuin alueen tiestö oli siinä kunnossa, että puiden kuljetus renkailla saattoi muodostaa järkevän vaihtoehdon uitolle.

1960-luvun alussa kävikin selväksi, ettei kallis uitto vedenjakajan takaa ollut enää kilpailukykyinen maakuljetusten kanssa, joten Akanlahden tukinsiirtolaitoksen toiminta päättyi kesän 1964 jälkeen. Loppujen lopuksi uiton lopetti seudulla sama ilmiö, joka sen oli sinne tuonutkin, modernisaatio. Vaikka uitto päättyi Kitkalla jo lähes viisikymmentä vuotta sitten, eivät tukinsiirtolaitokset ole vaipuneet unholaan. Tämän varmistaa niistä viimeisen suojeleminen valtakunnallisesti merkittävänä kulttuurihistoriallisena ympäristönä.

FM Jaakko Blomberg

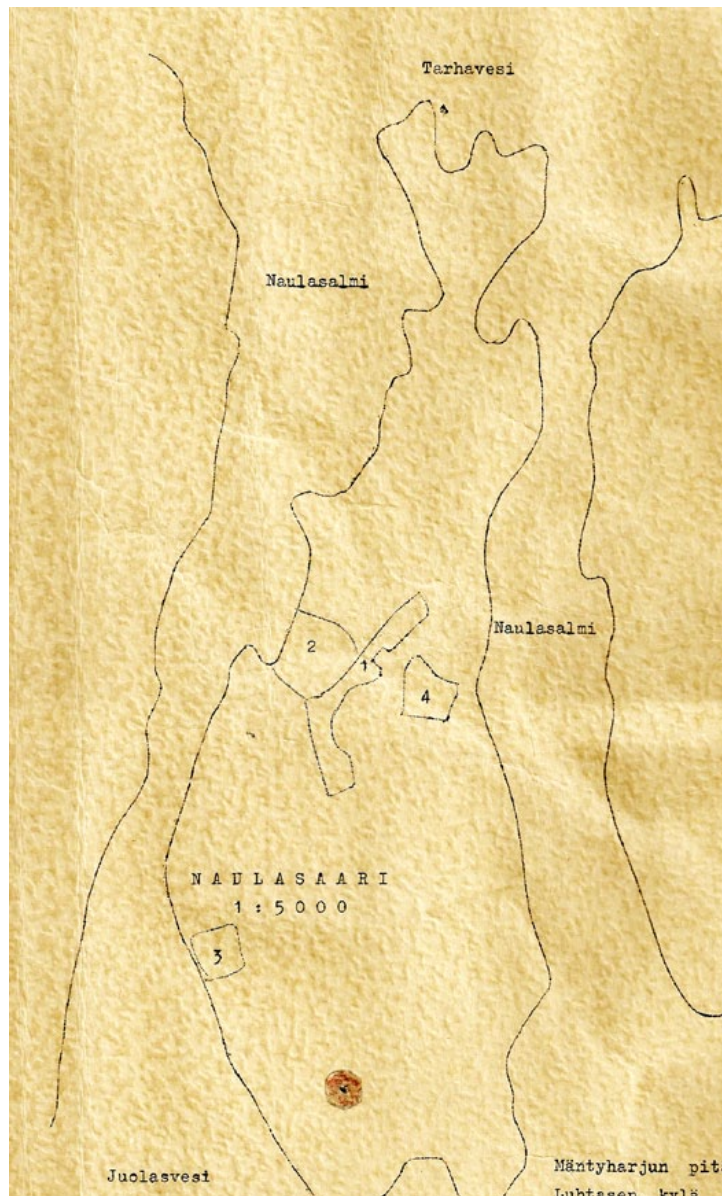
Metsähistorian Seura myönsi yhdessä Metsänhoitajaliiton kanssa 28.3.2012 Jaakko Blombergille pro gradu -palkinnon hänen Jyväskylän yliopistossa hyväksytystä Suomen historian pro gradustaan ”Kitkan vesiltä Pohjanlahden sahoille. Akanlahden tukinsiirtolaitokset 1893-1929”.

Rajan ja visan Naulasaari

Naulasaari sijaitsee Mäntyharjulla Juolasveden ja Tarhaveden välisessä Naulasalmessa, Viitostien eteläpuolella. Se on ollut suurmahtien välisen rajan merkkipaikka vuosisatojen ajan. Saarella on kasvanut huomiota herättävässä määrin luontaista visakoivua. Visakoivuja viljeltiin siellä lisää 1960-luvulla.

Heimojen rajamailla

Suomen väestö oli heimoutunut jo rautakaudella, noin tuhat vuotta sitten. Heimot hallitsivat kotiseutujaan sekä kaukana olevia eränkäyntialueita. Nautinta-alueiden rajat sovittiin. Sovinto säilyi tilanteista ja ihmisistä riippuen vaihtelevasti. Hämeen ja Savon välinen nautintaraja vakiintui jo varhain keskiajalla Kymijoen vesistölinjalle, jolla Naulasaari sijaitsi.

Naulasaari Mäntyharjulla Tarhaveden ja Juolasveden välisessä Naulasalmessa. Kartta on vuodelta 1968. Visakoivumetsiköt on merkitty kartalle.

Vanhin kirjallinen tieto Hämeen itärajasta on vuodelta 1415. Turussa istunut maa-oikeus vahvisti rajapaikaksi muun muassa Naulasaaren. Aloitteen laajempaankin rajankäyntiin teki ilmeisesti kruunu, koska viittauksia raja-riitoihin ei ollut. Maa-oikeuden päätös johti riitoihin. Tuohon asti rajapaikat olivat olleet kiinnekohtia, joilla ei ollut täsmällistä keskinäistä yhteyttä. Kun oikeuden määrittämän rajan tuli kulkea pisteestä toiseen, se rikkoi vanhat ja vakiintuneet nautintasuhteet ja jätti erämaiden omistussuhteet epäselviksi. Seurauksena oli, että Hämeen ja Savon erämiesten keskinäiset suhteet kehittyivät suoranaiseksi rajasodiksi. Molemmat osapuolet vetosivat talvella 1444–1445 Viipurin linnan päällikköön Kaarle Knuutinpoika Bondeen ja vaativat toisen osapuolen tekemistä hirmuteoista.

Kruunu pyrki selvittämään riidan ja asetti pohjalaisten muodostaman lautakunnan tutkimaan rajan ja tekemään ehdotuksen ratkaisuksi. Kaarle Knuutinpoika vahvisti rajalinjan ehdotuksen mukaan vuonna 1446. Raja poikkesi pohjoisilta osiltaan vanhoista nautintalinjoista savolaisille epäedullisesti ja kahakointi jatkui. Uuden lautakunnan käytyä rajat Kaarle Knuutinpoika, nyt kuninkaana vahvisti rajapaikat lopullisesti vuonna 1452.

Hämeen ja Savon raja alkoi Naulasaaresta ja jatkui pohjoiseen aina Pielaveden pohjoispuolella olevalle Savijärvelle. Rajan eteläinen osa kulki Naulasaaresta etelään Kymijoen vesistöä noudatellen. Tämä rajan osuus oli jo vanhastaan ollut hyvin vakiintunut. Muutenkin vuonna 1452 määriteltä raja alkoi saada osakseen kunnioitusta ja riidat loppuivat.

Heimorajasta valtakuntien rajaksi

Valtakunnan rajapaikka Naulasaaresta tuli Hattujen sodan jälkeen, jolloin Turun rauhassa vuonna 1743 Ruotsin ja Venäjän välinen raja siirrettiin näin pitkälle länteen. Tämä raja noudatteli eteläosiltaan Kymijoen vesistölinjaa, kulki sitten Mäntyharjun reittiä Vuohijärvestä Sarka- ja Juolasvettä myöten Naulasaaren, Miekan- ja Pyhäkosken kautta Isoon-Pyhäveten ja edelleen sen halki Kiepinsalmen kautta kohti Saimaata. Raja seurasi siis heimorajaa Naulasaareen asti ja kääntyi siitä kohti itää. Tämä raja oli valtakuntien raja yli kuusikymmentä vuotta. Raja siirrettiin entisille sijoilleen vuonna 1812, jolloin niin sanottu Vanha Suomi liitettiin entiseen yhteyteensä osaksi maamme. Suomesta oli tällä välin tullut autonominen Suomen suuriruhtinaskunta. Mäntyharjun seurakuntakin jaettiin vuonna 1743 kahteen osaan, eri valtakuntien osaksi. Seurakunnan Ruotsin puoleinen osa oli Porvoon tuomiokapitulin hallinnossa ja Venäjään kuulunut osa oli Venäjän hallituksen perustaman Haminan konsistorin valvonnassa. Käytännön seurakuntatyöhön tämä tuskin vaikutti. Maallisessa jaossa rajan kahta puolta olivat Savonlinnan ja Kymenkartanon läänit.

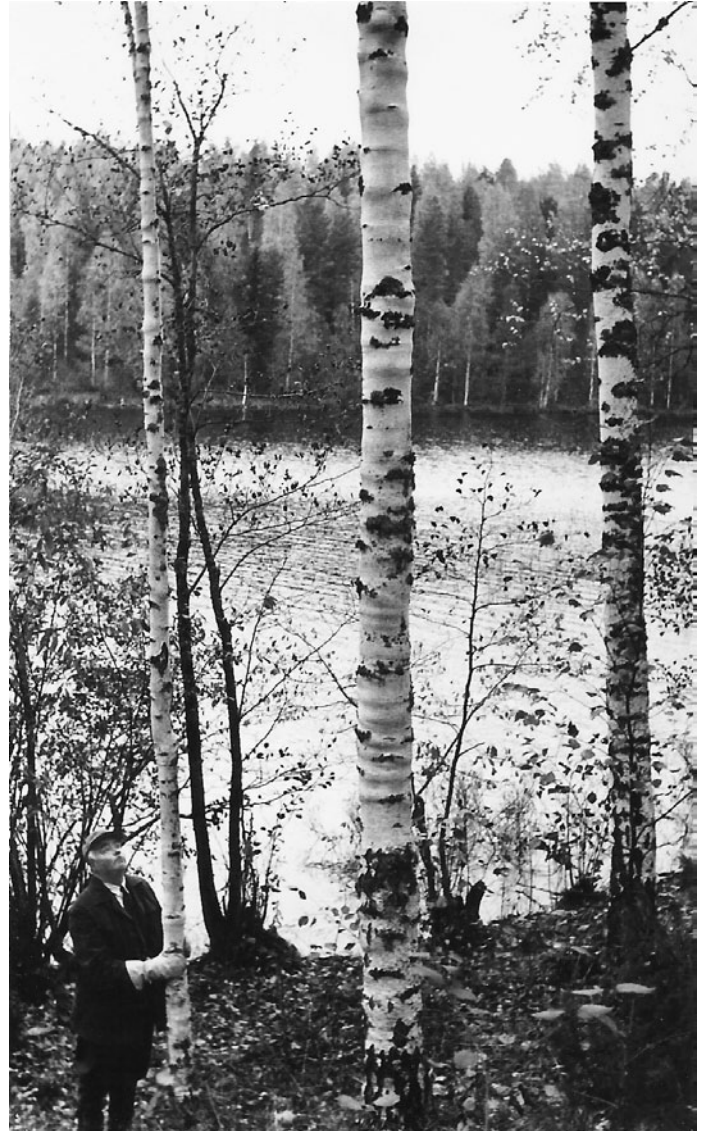
Naulasaaresta on koetettu löytää rajamerkkejä. Vasta kun 1960-luvulla löydettiin Valtionarkistosta kartat vuosilta 1736 ja 1741, päästiin rajapaikkojen jäljille. Naulasaaren pohjoispäässä olevalla luodolla on ollut historiallisen rajan rajapaikka numero 33. Pyykin maanpäällistä osaa ei enää ole olemassa. Kalliossa näkyy vuonna 1415 tehdyn päätöksen perusteella hakattu ura pohjoiseen päin osoittamaan Hämeen ja Savon rajaa. Uran viereiseen

erilliseen kiveen on vuonna 1615 hakattu T-muotoinen merkki, jonka yksi sakara osoittaa itään, melko suoralinjaista vesistörajaa kohti Saimaata. Tämä linja oli Savonlinnan ja Viipurin läänien välinen raja. Kun lännen puolella oli Hämeenlinnan lääni, saari oli kolmen linnaläänin rajanurkka. Edellä oleva tietous on Otto Salmenkiven alustuksesta, jonka hän piti Visaseuran retkeläisille 15.8.1968, Kaarlo Salmenkiveltä sekä Juhani Saarenheimon kirjoittamasta Hämeen historiasta vuoteen 1945, Kun toimeen tartuttiin.

Visakiinnostus viriää

Naulasaaressa visakoivua viljellyt Paavo Salmenkivi selosti kokeilujaan samalle retkeläisjoukkoille seuraavasti: "Ensimmäisen maailmansodan aikana vuosina 1915-1917 venäläiset hakkauttivat metsän Naulasaaresta. Syynä oli pelko, että saksalaiset nousevat Suomessa maihin ja että tällöin mahdollisesti tulee taisteluita tällä vanhalla vesistörajalla. Saarella oli tuolloin havupuuvaltainen, vankka tukkimetsä. Hakkuu oli niin perusteellinen, että vesurimiesjoukko löi vielä jäljessä maahan kaiken pienimmänkin puuston. Tässä joukossa oli mukana vielä elossa oleva 86-vuotias Kalle Tyyskä. Hän on kertonut, että hakkuumiehillä oli vaikeuksia eräiden suurten visakoivujen kaatamisessa.

Tämä paljaaksihakkuun jälkeen jäi uuden metsän syntyminen kokonaan luonnon varaan. Tästä johtui, että koivu voitti havupuut ja metsä muuttui koivuvaltaiseksi. Syksyllä 1925 ostin Alhon tilan, johon 28 hehtaarin suuruinen Naulasaari kuului. Tällöin olivat uudet taimistot alkaneet jo kehittyä ja kasvoivat pian niin tiheiksi, että niissä oli paikoin vaikea kulkea. Harvennuksia on täytynyt sen vuoksi tehdä useita kertoja. Johtuen tiheästä kasvusta nuorena ovat nykyiset koivikot yleensä hyvärunkoisia ja vähäoksaisia. Onneksi ne ovat myös valtaosalta rauduskoivuja. Ne suuret kaadetut visakoivut olivat jättäneet myös siemenensä maahan ja niistä ovat kasvaneet nykyiset visat.

Lalli Laineen 1960-luvulla kuvaaman kuvan takana todetaan, että kuvassa on eräs Suomen parhaista visarungoista Naulasaaren visakossa. Tämä visakoivu on luonnonvisa. Kuvan henkilö on Urho Laaksonen.

Minussa heräsi kiinnostus visaan, kun saaresta alkoi löytyä visakoivuja. Vuonna 1938 ostin Tapiolta 500 visakoivun tainta, jotka istutin kahteen kohteeseen Alhon maalle. Varsinaisesti aloitin visaviljelyni kuitenkin vasta sen jälkeen, kun professori Sakari Saarnijoki kävi Naulasaaressa. Hän oli kuulut saaren luonnonvisoista ja tuli niitä katsomaan. Tällöin hän mainitsi, että koska täältä löytyy näinkin runsaasti luonnonvisoja, niin todennäköisesti täällä menestyisi hyvin viljelyvisakin.

Tuolloin oli juuri aikomus istuttaa kuusen taimia entisiin hävinneen torpan pieniin peltotilkkuihin. Kuusen taimet vaihtuivat visakoivun taimiin. Keväällä 1960 minulla oli tilaisuus olla poikani kanssa mukana maatalouskerholaisien retkellä, joka tehtiin Vanajan pitäjässä olleelle Metsäpuiden rodunjalostussäätion metsänjalostusasemalle. Sieltä saimme mukaamme hyviä visakoivun taimia. Niistä istutin suurimmat ja vankimmat heti suoraan maastoon ja suurimman osan koulutin. Samasta paikasta sain myös hyvää visakoivun siementä, josta kasvatin ja koulutin taimia lisää. Istutusta jatkoin sitten keväisin ja syksyisin. Viimeinen vähän suurempi istutus oli keväällä 1965. Tuolloin istutin saaren omista visakoivuista peräisin olevat taimet tulevaisuuden siemenpuumetsiköksi. Kaikkiaan kasvaa istutuksillani noin neljä tuhatta visakoivua.”

Visaseuran retkeläiset siirtyivät Naulasaareen uittoyhdistyksen proomulla vuonna 1968. Kuva on Metsälehdessä olleesta kirjoituksesta ja sen kuvasi Esko Joutsamo.

Retkeilyn kohteet olivat seuraavat:

- Vuonna 1960 keväällä sekä syksyllä istutettua visakoivikkoa. Taimet ovat Vanajan jalostusasemalta. Pienempi osa on istutettu koulimattomina, suurin osa kerran koulittuina. Istutus on suoritettu osaksi kolmen taimen ryhmiiin, osaksi riveihin taimi paikkaansa.
- Luonnon visakoivuja, joista on otettu sekä siementä että jalostusoksia myös Metsänjalostussäätiön toimesta.
- Saaren omaa visakantaa oleva siemenpuumetsikkö, joka on istutettu keväällä 1965.
- Visametsikkö, joka on istutettu 2+2 taimilla syksyllä 1961. Taimet ovat Vanajan jalostusasemalta.

Visakoivua ja visan ystäviä

Vuonna 1956 Heinolassa perustettu Visaseura ry on visaharrastajien ja -ammattilaisten yhdistys. Visaseurassa on 440 jäsentä eri puolilta maamme. He ovat visakoivun kasvattajia ja visan käyttäjiä tai muuten tästä arvokkaasta puulajista kiinnostuneita. Vuoden päätapahtumaksi on muodostunut kesäretkeily kiinnostaville visakohteille. Vuoteen 1968 mennessä oli retkeilty jo monta kertaa. Retkeläisjoukko on paisunut vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen. Viime vuosina väkeä on ollut jopa yli 150 ja alle sadan ei ole jääty reiluun kymmeneen vuoteen. Visaseuran kotisivut ovat osoitteessa www.visaseura.com.

Visautunut koivu on lähes poikkeuksetta rauduskoivu. Visakoivua tavataan luontaisena ainoastaan Euroopassa ja täälläkin vain suppeilla erillisillä alueilla. Suomessa sitä esiintyy luontaisesti Etelä-Suomessa noin Jyväskylän korkeudelle asti, erityisesti entisillä kaskiviljelyalueilla. Pohjoismaissa visaa esiintyy Ruotsin eteläosissa sekä Norjan kaakkoisimmissa osissa. Lisäksi visakoivua esiintyy Venäjän Karjalassa, Inkerinmaalla, Baltiassa, Valkovenäjällä ja Venäjän länsiosissa. Hajanaisia esiintymiä on myös Keski-Euroopassa. Yleisimmillään visa on kuitenkin Suomessa ja Karjalassa.

Myös Virossa toimii visasta kiinnostuneiden yhdistys, Maarjakase Selts. Visakoivu on viroksi Maarjakask. Nimi viittaa Neitsyt Mariaan. Koivun vironkielinen nimitys on kask. Kiintoisa on todeta mahdollinen yhteys kaskiviljelykseen; kaskiahoille tulee pioneeripuuna monesti koivu. Koivulle on Virossa toinenkin nimitys, kõiv. Tätä sanaa käytetään pääasiassa Setumaalla, Viron kaakkoisimmissa osissa.

Antti Koskimäki

C/o Lusto, 58450 PUNKAHARJU

www.lusto.fi/seura
[metsahistorian.seura\(at\)lusto.fi](mailto:metsahistorian.seura(at)lusto.fi)

Puheenjohtaja Tapani Tasanen
Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Tuomarniemi
Tuomarniementie 55, 63700 Ähtäri
P. 040 8304132, [tapani.tasanen\(at\)seamk.fi](mailto:tapani.tasanen(at)seamk.fi)
Varapuheenjohtaja Jaana Laine

Muut hallituksen jäsenet:

Risto Hyvärinen
Antti Koskimäki
Helkamari Knaapi
Pekka Laurila
Markku Rauhalahdi
Heikki Roiko-Jokela
Liisa Siipilehto

Sihteeri Leena Paaskoski
Lusto, 58450 Punkaharju
P. 050 366 9552, [leena.paaskoski\(at\)lusto.fi](mailto:leena.paaskoski(at)lusto.fi)
Taloudenhoitaja Reija Turunen
Lusto, 58450 Punkaharju, [reija.turunen\(at\)lusto.fi](mailto:reija.turunen(at)lusto.fi)

Susikko
Metsähistorian Seura ry:n jäsentiedote
2/2012

ISSN-L 1799-0750
ISSN 1799-0750
<http://www.lusto.fi/seura/etusivu.html>

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: kolme kertaa vuodessa
Päätoimittaja: Leena Paaskoski
Ulkoasu: Timo Kilpeläinen & Leena Paaskoski